Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вiашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«Свет» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 13 ЯНВАРЬ, 1981 ШУ. ● № 6 (6292). ● Мах 2 кепиг.

КПСС XXVI съезда накъадолхаш

ТЕХНИКА ТОАЮ

Графикал хьалха

Шалински района «Джалка» яхача совхоза механизаторша шерра хьаллаьцад ерриге юртбоахама техники вIавстiан юкъе кхачна дерг-долча балхашта хивал хьалхен динен кийчъяр дукха социалистически яхь йоаржае аьнна. Наьсарерча ремонтникаша дIадолаьдь гIулакх, 1980 шу чакхдалалехьа 21 трактор, дукхагIйола юртбоахама инвентарь кийчъе лаьрхIар. Сихдаь балхаш деш латт совхозни мастарске.

Керттера инженер Ахмедов Увайси мехмастерске заведующи Кадацкий Иван Федоровичи керте латтача боахама инженерни службо шин ханнахьа йовхо льй овсаре къахьегара мел эша хьалаш ремонтникашта хилийтаре. Цудухьа доккхий социалистически декхараш толаме кховчашдевд цар. Соахка йиълагIча квартале цар кийчон мутIаре дIаоттаьй 29 трактор. Ремонтик балхаш прогрессивни блочно - узловой методагIа ду, планал - графикал тIехьа ца а дуташ.

— Заданеш тIехкхоачашъяра новкъостал ду дина вIаштIехьбаьккха, барт тайна бе-ча ремонтникий балхо, — яхаш дувц Кадацкие. — Цар шоайла хьинаре яхь лелаю. Моральнии материальнии поощрени яро новкъостал ду къахьегамцара безам совбаккхара.

Техникана ремонт къаьстта дика ю мастераша, шоай гIулакха говзанчаша. Царех ба тонараш Абуезидов Асланбек, Арисханов Сулиман, тракторий двигателашта ремонт еш вола слесарь Ибрагимов Султан, кузнец Арсамиков Муза, слесарь - инструментальщика Дачаев Султан, кхыбараш. Механизатораша шоаш а ишттa хьинаре дакъа лоаш тракторашт тоаечa. Масала, ший агрегат ше вIашагIа а яьккха, юха вIашагIъеллай къонача тракториста Ибрагимов Айнде.

Дӏ тIехь овсарегIа къахьег механизатораша. Цар дош деннад ерригa юртбоахама техника 1981 шера 23 февраль хьатIакхачалехьа кийчон мутIаре дIаоттве. ХIаьта хIанз лелача гIулакхашка хьеначa из цар кхоачашдергхиларах шеко яц.

А. АХМАТОВ,
Шалински района газета болхло.

Грозненски района «Юбилейный» совхоза хьайбаш лeлaдepaшa дIадахача шера дIаеннай 572 тонн шура, план 141 процент кхачаш а еш. ТIехкхоачашъяьй цар пачхаьалкхенна дузх дIадалара план а.

Уж толамаш доахаш хьинар ца кходеш къахьийгад доярхаша, скотникаша зооветеринарии болхлоша. Юкъера лаьрхIача дIадахача шера хIара Iаттагара 3440 килограмм шура яьккхай совхоза доярхаша. Царна юкъе лаьржача социалистически яхье массе хана хьалхара моттиг йоахаш хьайоагIа йоккха балха опыт йола Хожбахмадова Закият. Ше доал деча хIара Iаттагара 4800 килограмм шура яьккхай дIадахача шера хьинар долча доярхас. Цо дош деннад цхьайтталагIча пятилетка шерашка 5000 килограммага кхоачаш хIара Iаттагара шура яккха аьнна. ШоллагIа моттиг яьккхай Ушиева Мизана. 4411 килограмм хул хIара Iаттагара цо яьккхача шурех. Мизана а дош деннад укх шера 4500 килограмм шура йоаккхаргйолаш. Хьинаре къахьег кхыча доярхаша а.

Дегашта доккха товр хинна тIаьнйцай ферма коллективо КПСС XXVI съездага йола КПСС ЦК керттера лостамаш дувцаш йола проект. Цо ма яххара хьайбай боахама продукци дIахо дукхагIа йоахилга IалашдарaтIатеIIa къахьегаш боаги совхоза къахьегамхой.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) доярхаш Магомадова Аби, Хожбахмадова Закият, Ушиева Мизан.

Н. ПЛИЕВА сурт.

Пятилетка дика дIайоалаяьй

Грозне Жуковске цIерагIча улицагIа хьалдеш да пхеэаек нiссаэек вIаштIарадаь цIенош. Царех цхьадарашка нерда шу долалуш баха нах хайшаб. Цига цIенош хьалдерех цхьа бригада я цIенош деча комбинатера. Цуна керте латт гIишлош еча ткъо шу гаргга болх бaь вола. Йоккха опыт йола коммунист Котиков Бек-Хан.

Бригаде болх беш ба монтажникаш, сварщикаш, плотникаш, штукатураш, малярaш. Бригадия подрядагIа болх беш болча наха шиъ-кхоъ а кхы дукхагIа а говзал Iомаю. Ишта хилар тха бригаде а, яхаш дувц Котиков Бек-Хана.

ДIадахе шу тха бригадо толамца чакхдаьккхар, йоах цо. Хьалдир хIаране чу 30 квартира йола ши цIа. хIаране чу 60 квартира йола кхы цхьа цIа а. Хьалде доладир хIаране чу 60 квартира хургйола ши цIа.

Нагахьа санна тха комбинато тхона хан-ханнахьа мел оша аьшкабетонни панелаши металлически пронати доаттаьлларe, аьлар Котикова, шеко йоацаш ала йиш я. ДIадахача шера оахош даьраш миссел кхы а цIенош хьалдулургдар тхога.

— Бек-Хана яхар бакъда. — аьлар коммунистически къахьегама ударника монтажника Эдилов Iаббаса. — Ханханнахьа эшаш йола материалаш доаттайнча, тхоайла хьалха йоалийтаргьяцар оаха республикера цхьаккха а бригада. Из сога оалалу тхоай бригадера нах сайна боззандаь.

Снабжене гIулакх цIенхаштта тоаде дезаш да. Цох тийша да оаха тхоай заданеш шоай ханнахьа а дика а кхоачашъелга.

Парте XXVI съездага КПСС Центральни Комитето оттаьча проекта тIа бахача маьха вахара хьал тоадарах дувцача аьнад керттерча даькъе хIара дезал къаьсттача квартираца Iалашбе. Иа проект ювцаш тха бригадерча наха къаьстта теркам тIабахийтар цу дешашта. Цу тIа гIоала тхона хьалхашка доккха декхар отт укх кердача пятилетке. Из кхоачашде кийча а ба са новкъостийн сои.

Iаббега санна аргдар тха бригадерча хIара саго, аьлар Котиков Бек-Хана. Цо бийцар шин бригадера дикагIйола нах. Республика заслуженни гIишлохо ва Сатуев Мутуш. Иа йоккха опыт йола саг ва. Вахара а къахьегама а дукха зем баьккха саг ва Сийлахь-боккхача Даймехка тIема юкъе дакъа лоацаш хинна Мурдалов Сулейман. Царгара хьехнаш а эцаш бригаде хьахиннаб башха дика къона гIишлохой. Уж ба Базоркин Аюп, Мурдалов Iийса, Гумакова Чилла, Махмаева Тамара. Болх беш бола дукха ха ецe а, дикача овгIорахьара шоаш хьахехкиб кагийча наха, вежараша Точиевгiар Iийсас, ИсмаIала, Исравила.

Ю. ТЕГАЛОВ.

Юххьанца денз хьинаре къахьег

КПСС XXVI съезда сийна яхье баьнначa «Промавтоматика» НПО Грозненски опытни завода болхлоша дIаяха иттлагIа пятилетка ханал дукха хьалха кховчаш а яь, укх шера шоллагIча ах шера чотагIа къахьега болабеннаб уж.

Дика дIаболабаьб цар цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера январь бутт а. Деррига технико-экономически хьокхамий хьалхарча декада план толамца кхоачашъяьй завода коллективо. Итт дийнахьа цо маьхала яьккхай 105 эзар сома маьхa тайп-тайпара продукци. хIаьта цу юкъа арахийцай 160 эзар сом мах боле товарни продукци. Из хул задевел дукхагIа.

Социалистически яхье хьалха а латташ къахьег Моребес Евгений Алексеевича кулгалдеча электронно-монтажни участка коллективо.

ДУКХАГIА, ДИКАГIА, ДАРЕГIА

«Консервплодоовощ» яхача Нохч-ГIалгIай аграрно-промышленно-торгови производственни объединене коллектива 1981 шера дола СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

КПСС ЦК октябрьски (1980 ш.) Пленуме решенеша, цига Л. И. Брежнева делча къамьало дегаш айдаьча «Консервплодоовощ» яхача Нохч-ГIалгIай аграрно-промышленно-торгови производственни объединене къахьегама вахта а этта шерашкa йоаржаьй КПСС XXVI съезда дешa из доагIаре накъдайнра йола социалистически яхь. Керттерча постамий проекта тIа къамга хьегойташ оттаьй вай мохк экономически социальни дегIабоалабаре программа. Из кхоачашъеча колуш дола шийдаькъа юкъдахьаре дуькъ 1981 шера оаха декхар тIаоц:

ПРОМЫШЛЕННОСТЕ

Продукци маьхала яьккхара план 27 декабре кхоачашъе, шу чакхдалалехьа из кхы тIа а 190 эзар сома арахеца;

консерваш арахецара шера план 28 декабре кхоачашъе. Планал совгIа 300 эзар условни банка консервай продукци хьае;

«Iаьний-номений хий» яха консервай нерда тайпа арахеца, 25 [illegible] дIахьаш 1 млн. банка ел хьаде;

планал совгIа лакхерча сортех йола консерваш 150 эзар условни банка арахеца;

производстване юкъа керда техника, дикагIйола технологи юкъейоалаеря, производственни процессаш вIаштIехьйоакилга эргадоахаш товдара чотагIа къахьегама овсаре планагIа йоагIачул 0,1 процент дукхагIа айе;

арахецача продукцега дIадоахар планагIа доагIачул 30 эзар сома вIазагде;

1980 шераца нийсдича производственни низалех пайда эцара коэффициент 9 процент лакхъе;

шера 170 тонна условни доагор, 33 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 100 гигакалорий йовлал кхое;

изобретенеши рационализаторски предложенеши юкъейоалаярах 105 эзар сом кхеде;

керда техника юкъейоалаяре чотеца 73,5 эзар сом экономически пайда бе;

консервни заводашка къахьегам вIашгIаьбеннаре керда форма юкъейоалаеш, бухсоцаш хьахулача продукцех мел теляш вIашагIъеллача 20 комплексни бригада болх эргабоахаш тоабе.

ЮРТА БОАХАМЕ

Пачхаьалкхенга дошa: хьат план 2280 тонн йолча 2500 тонна, баьцадараш, план 96 эзар йолча 97 эзар тонна: 25500 тонна сом, план 25 эзар тонна йолча, 280 тонна дуть, план 270 тонна йолча: шура 1880 тонна, план 1780 тонна йола.

Из да лерзIаш юртбоахама культурай хьулаьш айбе, царца: хьат — 20 центнерга; баьцадараш (моша горошек йоацаш) — 175, сом — 110 центнерга кхоачаш хIара гектара гIара яккха;

плана тIа лерзIачул продукцега дIадахар лоаде;

юртбоахама продукци динал айе;

дукха къахьегам дIабодача процессашта механизаци е: 100 гектара тIа помидорш комбайнаща чуэца; баьцадараш чуэцача транспортераш 530 гектара гIа юкъейоалае; ядохимикаташ кхийъяра йиъ механизировании пункт вIашагIйолла;

керттерча профессий дукхагIа кийча: промышленносте 134 саг: юрта боахаме — 302 механизатор, хьайбаш лeладу 130 саг.

юртбоахама продукца хьулаьш лакхбарех цунга дIадоахар лоадарех чотагIа планал совгIа 50 эзар сом пайда бе.

ТОРГОВЛЕ

Рознични товарооборота план 27 декабре кхоачашъе а шу чакхдалалехьа кхы тIа а 30 эзар сома мах бе а;

баьцадараш сомаши планал 200 тонн дукхагIа бохка.

КАПИТАЛЬНИ ГIИШЛОШЪЕЧА

ГIишлой-монтажни балхий план 27 декабре кхоачашъе, планал совгIа 50 эзар сома маьха уж де;

хакал хьакха хьаьлаь яха: «Тепличный» яхача совхозе 1 гектар теплицаш; 2400 квадратни метр наха чубехa цIенош; 24 моттиг йола бани, фельдшерско-акушерски пункт; йиъ километр йола водопровод, 150 квартира чу газ йилла.

Социалистически декхараш дийца а дийца тIаьнйцад объединене къахьегама коллективаша.

КЕРДА МУЛ — 700 ЦЕНТНЕР

ХIара шера шекара свекла тIехдика хьувкъаеш Социалистически Къахьегама Турпала Муслиева Тамара Магомедовнас лаьттанца болх бу ткъаь итт шу дала доал. Шийболх дика бовзаш йолча цуч сий ду наха. къахьегама тIера, намаьрша дог долаш хиларах лоархIа. Т. Муслиевий опыт Iомаю дукхача наха.

Цхьан хана болхах дика кхетача, лаьттая «къайлеяш» дика йовзача бокхагIболчар Iомаьдь Тамара ше а. Цар новкъосталца хиннай цох хьалдалаттар.

Цудухьа Т. Муслиевас хIанз ха я хьа а кхобац къоначарна шийна хоар, дукхача шерашка ше Iомадир дIахьехара. Ишттa цо болх бе Iомабаьраш, лаьттанцара болх дукха безабалийтараш Iалаьмате дукха ба. ХIаьта царех цхьабераш Т. Муслиевайна цхьана хIанз къахьегаш ба.

Социалистически яхьа итогаш еча хана Шалински района «Джалка» совхоза Муслиева Тамарай звеноне хьалхара моттиг хьежаелга традици а хинна дIаэттад. Хьинаре къахьега а свеклаш дика хьувкъае а хоаш ба звено доакъошхой!

ИттлагIа пятилетка а дика чакхъяьккхар шекара свеклаш лелераша. 150 гектарах хIаране тIара 600 центнер чуэцай Т. Муслиевий звенос. Iалашал а социалистически декхарел а дукха а дукхагIа хул из.

— Из тха тIехьара хьокхам бац. — йоах гIоръяьнача звеньевойс. — Оаха лерхI хIара гектара тIара 800 — 1000 центнер шекара свеклаш чуэца. ХIаьта тхоашта дагалаттар кхоачаш а дерга.

Дукха ха я свеклаш хуйлаш хьажа. Бакъда, лаьттанца болх берий гIулакхаш кIезигденнадац. Укх Iай уж кхы а дукхагIа хилча сайна хет. Коммунист Т. Муслиева хIанз кулгалду эцашка цо дийлара, свеклаш лелаераша миггa деш хьеж, звено вIашагIйолаш я. Района Совета депутато хармархой наказаш кхоачашдеш дукха къахьег, юрт тоаяра белхаш кхыта мел хьеж.

Звено доакъошхоша дегаш гIоаздаьнa тIаьийцай «1981 — 1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегIайоалаяра керттера лостамаш яхача КПСС XXVI съездага йолча КПСС ЦК проект. Ше агитатор хиларах тарра Тамара Магомедовнас массане кхетадергдолча тайпара дувц цу лоархIамеча парте документах.

Ший ерригача торонех бизза пайда а эцаш керда толамаш даха лаьрхIад звенон доакъошхоша. Масала, 1981 шера хIара гектара тIара 700 центнерал кIезигагIа йоацаш шекара свеклаш чуэхьаргьа.

Х. МУКАЕВ.

СУРТА ТIА: Т. Муслиева.
Автора сурт.

УКХ ШЕРА 11 ЯНВАРЕ ШУРИЙ ФЕРМАША БАЬЧА БАЛХА ХЬОКХАМАШ ГОЙТАШ ЙОЛА СВОДКА

Районаш	ХIара Iаттагара дийнахьа яьккхаб (кг): 1980 шера 11 январе	1981 шера 11 январе
Ачхой-Мартановски	3.6	3.4
Грозненски	4.2	4.1
Гудермесски	4.2	4.4
Малгобекски	1.8	2.6
Надтеречни	2.4	2.3
Назрановски	3.6	3.6
Наурски	4.6	4.3
Сунженски	3.9	4.3
Урус-Мартановски	4.1	3.8
Шалински	3.2	3.3
Шелковской	4.8	5.6
Республике гIолла	3.9	4.0

ГIУЛАКХАШ ЦХЬАТАРРА ДАЦ

Сунженски района ЦIеча Эскара цIерагIча колхоза дIаяхача пятилетка тIехьара шу эгара хадагIа дера. Районе лаьржача яхье массехк шера хьалхалатташ хьаена цул фермий коллективаш цу шера цIаккха тIехьа юсарий мутIарех нийсъелар. Колхозо пачхаьалкхенга йохка езачох ца йохкаш дукха шура йисай. Цул керттера бахьан да кхоачамхилал доакъар доацаш доахан хала Iаьнгара дахар, цул тIехьагIа аьхки эттача йокъалах царна мел эша йоаца доакъар доал теде вIаштIехьа ца далар.

У КХ депошка тхо хилар цу боахаме. Колхоза фермашка гIулакхаш дика лел. Хьайбаш леладераша толаме къахьийгар декабрь бетта. ХIаьта керда шу доладелча гIоне районе хьалхалаттарашта юкъе болаш хьа а боагIа.

— ХIанз хIара дийнахьа иинъ тоннага дIакхоачаш шура йохк оаха. — йоах профсоюза комитета председателе Пак Галинас. — Из цаIн ахи тонн дукхагIа я соахка укх хана йохкаш хинначул.

№ 1 йолча шурий-товарни ферме долх тхо. Цига заведующи ва Султыгов Iамархан. 495 етт ба ферме кхоабаш. Царга хьожаш ткъаь еттех саг ва.

Хьайбаш латта моттагаш лостам болаш, цIенен, йIайхен я. Хьайбашка лерттIа хьож. Цул совгIа, терко ю укхаза хьайбаш дикагIча фух хургдолча гIулакха а. Деттаеш дола доахан цар шоай хьалкхедаьча доахах да, дукха шура луча цIеча фух хьадаьнна.

Хаоттама хьалаш дика хиннадеце а, колхоза механизатораша фермашта тIаьам хилара мошa а гIойна а доакъар Iалашдаьл. Хьайбаш дийза долаш Iаьнгара даргдола гIулакх вIаштIехьдаьккхад. Цул совгIа, Грозненски Бесланерен барден генарий отходаши кхухь.

— Доакъар хилча шура а хул, — яхаш елакъеш доярка Сухорукова Вера. Из дикагIйола говзанча я. Цо доал деш дахка ткъо шинара да. ХIаранегара дийнахьа кхойттккхойтта килограмм шура йоахкх цо. Из районе эгара лакхагIа бола хьокхам ба.

Дика къахьег цул пешаша — Хашагульгова Марета, Хашиева Губане, Рузаева Надеждас, кхыбараша.

Белгалдаккха доагIа, цу ферма мел йохка шура дхьоалагIча сортах хилар.

КПСС XXVI съезда сийна хьайбаш леладераша доккха декхар тIаийцад. Цар дош деннад пачхаьалкхенга шин бетта шура йохкара план ши дн хьалха кхоачашъе. Доаща хьтча царна корабаьб дика хьокхамаш доахаргдола шиъ. Тешаме да ше дагалаьцар ферма коллективо кхоачашдергхилар.

Х АЛАХЕТЕ а, районе массанахьа а шитта дика лелац гIулакхаш. Дукха коллективаш я тIехьаюсаш а эсала къахьегаш а. Из нийсденнад хьалхалаттарий опыт царна дIа ца йовзийтарахи де дезараш лерттIа ца дарахи.

Тхо тIаьнха хинна Кирова цIерагIча колхоза ферма йийшачоа дукха гаьна йоацаш ул. ЦIеча Эскара цIерагIча колхоза ферме тхона вIаргадайнараш санна дола хьалаш долаш я укхаза.

РЕЙД

ра хьайбай ферма а. Цар яраш моргаш я помещенеш, доахан а цIеча фух да. Доакъар? Иа а кхоачамхилал да укхаза. ХIаьта а хьокхамаш дукха эсалагIа да.

ЦIеча Эскара цIерагIча колхозе хIара Iаттагара дийнахьа ялх а совгIа килограмм шура боахк. Кирова цIерагIча колхозе из хьокхам шозза лоxагIа ба. Укхаза хIара дийнахьа соахкарчул ах тонн кIезигагIа йоахк из. ХIаьта дIадахача шера 102 тонн планал кIезигагIа а ехкай.

Фу бахьанаш да цу гIулакха? Оаха жоп дийхар цу хьакъехьа керттерча зоотехникагара Чиргизов Беслангарен № 1 йолча ферма заведующи волча Латыров Альвадигарен.

— Тха Iулаца дукха да Iаьхара дина цамагар кхийттa а доахан, хIаьта къахьегама дисциплина а тха болхлой дика яц, дукха нах балхара дIабуьл, — яхаш дувна ваьлар шоай ехача торонех Латыров.

Цо аьнар бакъдир керттерча зоотехника а.

Хаттар доагIа: мала ва цу гIулакха бехке вар? Масала, яхьо боахама мел пайда лу дика вIаштIехьъяьккхача массанена а хоаш да. Из хилийтара а, барти цхьоагIон йола коллективе вIашагIйоллара а укхаза хайра хIама даьдац. Ерригa лелаер формализм я. ХIаьта даьча балхий итогаш а хан-ханнахьа наха дIайовзийтац. Коллективе къахьегархошта хаш шоашта юкъе дика во болх бер малагIа ва. Ишттa лелаеча «яхьах» хьабоалаш пайда баш. Соахка пхе доярко мара кхоачашъяьяц доахантара шура яккхара задани.

ХIаьта а ала йиш яц цигара гIулакхаш бокъалгахьа даргдаш аьнна. Цига дукха ба дика опыт йолаш, хьинаре къахьегаш бола доярхаш, скотникаш. Цар болх дIабовзийта а цар опыт хьалаца а еза ерригача коллективо.

Укхаза къахьегаш я доярка Рыбалко Мария. ХIара шера данка хьокхамаш доах цо. Соахка ше доал деча дукхьашха бахкача 26 Iаттах хIаранегара 2322 килограмм шура яьккхай Рыбалкос. ПланагIа 1500 килограмм мара яккха ца езача.

Кхы а ба цу ферме хьинаре къахьегаш цар опыт балха юкъеяхьа мегаргйолаши бола доярхаш. Царех я Т. Галаева, Т. Клешиева, Н. Мальцева, кхыбараш.

Хьайбай продукци алсамъяргйола наькъаш лохаш бац колхоза керттера специалисташ. Эсала лел укхаза дикача фух дола хьайбаш деба дара гIулакх, тесса леладу искусственни осеменени яр а. Иа бахьан долаш дIадахача шера бIеь Iатта тIехьа 65 Iаса мара хьалкхелаьдац. Уж а 20 Iаса кIезигагIа да планагIа хила дезарел. Цу гIулакхаша а геттара лохьъяй хьайбай продукци.

Ишттa эсалеи тессаи гIулакхаш леладича цIанкха а хьайбай боахам хьалбаьна дIагIоргбац. Цох кхета еза правлени, общественни организацешта кертелаттараш, фермашта кулгалдеш бараш.

Рейдоаи бригада:

Л. СЛЕСАРЕВА,
ЦIеча Эскара цIерагIча колхоза доярка;

М. МАЗНЕВ,
«Грозненский рабочий» яхача газета соб. корр.

А. САГОВ,
тха соб. корр.

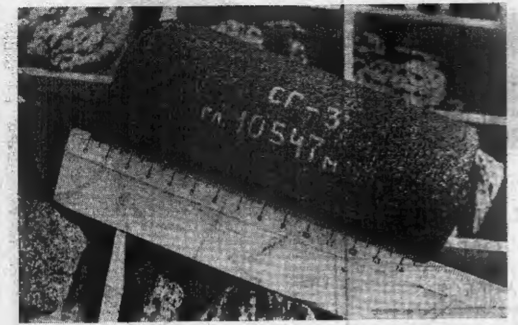

Советски Іилманхошен специалисташен кердо толамаш дахьад лаьттан чекаш тоюача.

Кольски тІеххІоаргача скважинера 10500 метр соьгІа кІоаргачара исторе нукъ эгаре хьакха хьалъаьккхай лоро образец. Укхаза бахха юкъедовлададаьд Іилман техникан дукхача доакъошка кара гІдаьнна кердадараш. Техника йокхха тамаш саина лархІа йоагІаш я цІи хеза йолча «Уралмаш» конструкторийн боккхойи коллективо хьаьл буровой установка. ЛаьрххІа кольски скважинана хьаьь я йигача сплаваш къаьстта чІоагІен буруз тоха трубаш, саваннйе буруз тоха аттагІа хулийташ йоаш дукха приборайн автоматайк.

Из эксперимент къаьстта боккха Іилмани практически лоархІам болаш хІама да. Балхаш деча хана тучаьннай лаьттан тІоанашкара сома кристаллически породаш, гулъаьй боккхача маькера физически даннеш, лаьттан кІоаргалений структура а цига хулаш йолча процессай а хьанъехьа лоархІаме хьовдаш дай. Белгалдаккха, доагІа уж даннеш хІаьззехьа а Іилман гІулакха хинна ца Іеш практически геологе пайда боалйи йоагІа, пайдане оахкалаш доккха керда моттигаш лахара лаьттан четоккхареш а кьокъостал а деш.

СУРТА ТІА: 1547 метр кІоаргачара хьалъийцача порода образецаш.

С. МАЙСТЕРМАНА сурт.
ТАСС фотохроника.

КЕРДА КОТАЛОНАШ ЙОАХАРГЬЯ

Экономически обзор

Нохч - ГІалгІайчен индустре боллоша соахка декабрь бетта юкъ екъалуча хана рапорт делар Даьхенна ханал хьалха пятилетка план кхоачашъярах.

1980 шера — иттлагІча пятилетка тІеххьарча шера промышленносто, юрта боахамо, гІишлошъеча, кхыча доакъоша ерригa керттера заданеш толамца кхоачашйир.

КПОС XXVI съезда сийленца накъалхара шерра социалистически ахь а йоарикаь, производственни коллективаша хьинаре къахьегарах продукци маьхала яккхара шера план кхоачашйир 26 декабре, тІанйцача социалистически декхарех 29 декабре мара кхоачашъе ца езача.

Шера планагІа лаьрхІачул соьгІа мехкага дІакхьчар 20 миллион сома маьха тайптайпара продукци.

ИттлагІа пятилетка ханал хьалха кхоачашъяра даькъе ховдамболлаш дола дакъа лаьцар республикерча мехкдаьттахоша, планал соьгІа цар Даьхенна дІаделар 48 эзар тонн мехкдаьттен 38 миллион кубически метр гази.

ИттлагІча пятилетка план кхоачашъярах республикерча мехкдаьттахоша рапорт делар 1980 шера июль бетта.

Республикерча кхы а дукхача предприятей коллективаша дика къахьегама толамаш даьхад. цар бІубенна дІайоллаьй цхьайтталагІа пятилетка.

ИттлагІча пятилетка шерашка арахеца продукци дикка дукхагІа дегІайоаллаьй мишнашъераша, халкъа боахама цу даькъо арахеца продукци 30 процентал дукхагІа дегІаенай.

1980 шера керда производственни мощностваш бо́лх бе йола а ца йолийташ дукхача производственни коллективаша дукхагІа хилийтар арахеца продукци, ма дарра аьлча из хьахилар чурча торонех дикагІа пайда ийбарах.

Масала, «Красный молот» заводе арахеца продукци 7 процент тІакхийттар, Грозненски ремонтно - механически заводен «Союзавтоматстрой» ВНПО Грозненски опытно-экспериментальни заводен — нийс-нийс процент. Грозненски швейни производственни объединене тІакхийтта продукци 11 процент хилар, ацетонови заводе — 9 процент, уж санна дола дика масалаш кхы дукха а доаладе йиш я.

Электроэнерги яккхара, мехкдаьттахиме продукци, дукхача тайпаех йола машинаши оборудованни арахецара, мебель, тІехьнехьен чукхьнахьен дувхаду пазата бараькъаш, шурий продукци, тахчаш, генарий даьтта, макаронии, маьхха-булочни изделеш, халкъа эша кхы дола товараш арахецара шера план толамца кхоачашйир.

Культурно - бытовойи боахамех гІулакхашта эша товараш арахецара къаьстта чІоагІа йоакхо йир. Уж товараш арахецара шера план 104 процент кхоачашйир, 1979 шераца ниІсдича уж арахецилта дегІадоаладир 19 процент.

Къахьегамхой хьал - торо дІахо а тоаяра йола программа кхоачашъеча дика толамаш даьхад «Электроприбор», радиотехнически, «Электроинструмент» заводий, кхыча предприятей коллективаша.

Радиотехнически заводе арахецаш дола культбыта товараш 38 процент тІакхийттар, ма цу коллективо доккхал де йиш йолаш гІулакх да.

«Электроинструмент» заводе арахецаш дола культбыта товараш 24 процент тІакхийттар.

Ерригa республика хьайнача къахьегама овсарле лакхъяра план 100,4 процент кхоачашъяьй, 1979 шера хиначунца нийсйича из лакхъеннай 0,7 процент.

Лакха эффективность а йолаш къахьийгар «Грознефтеоргсинтез» объединене, «Нефтехимзапчасть», «Электроинструмент» заводий коллективаша. Цар а кхы дукхача а предприятей коллективаша планал соьгІа кийчъяь ерригa продукци къахьегама овсарле лакхъяра чотагІа арахийцай.

Дика къахьегама толамаш даьхад подрядни гІишлошъеча организацеша а.

Ерригa республика хьайнача пайда нийца капитальни вложенеш 364 миллион сома маьха хилар.

Подрядни организацеша шоай низаца гІишлон балхаш дара шера план 100,4 процент кхоачашйир.

Социально - культурни гІулакхашти йола объекташ, нах чубахара дола цІенош, юкъарча дешара школаш, деша даха та йоаццача берий учреждениш, больницаш, поликлиникаш, кхыяраш хьалъяра гІулакха чІоагІа йоакхо йир.

Нах чубахара дола цІенош хьалдаре дІаяхийта капитальни вложенеш 1979 шерарчул 33 процент дукхагІа хилар, хІаьта деша даха ха йоацача бераштa йола учреждениш хьалъеча дІахийтараш — 51 процент, больницаш, поликлиникаш хьалъеча дІахийтараш — 10 процент.

Республикерча къахьегамхошта лаьрхІа хьал а дин эксплуатаце дІаденнад 203 эзар квадратни метр йола цІенош, пачхьалкхен план 100,1 процент кхоачашъяьй. 1979 шера эксплуатаце дІаденнача цІеноел 1,5-за дукхагІа да соахка дІаденнараш.

Школаш, амбулаторно-поликлиническа учреждениш, коммунальни боахама объекташ болх бе йолалийтара шера план а ишттa толамца кхоачашъяьй.

Цхьабакъда, республика экономика дегІайоалаяра, социальни декхараш кхоачашдара даькъера толамаш кхы а дикагІа хила йиш яр нагахьа санна производства торонех биззa пайда ийбаьбаларе, нийслуш долча кхоачамбоацарашца цІенхашттa къовсам лоаттабаьбаларе, материальни къахьегамен ресурсаш зехьа йоаьъецаре, пускови объекташта капитальни вложенеш тІаерзаяре де мел дезараш ший ханнахьен дикен даьдаларе.

Халахете а дукхача хана дена тІехьаьосаш хьайоагІаш я цементни завода коллектив. продукци маьхала яккхарен цемент арахецарен 1980 шера план кхоачашъяьяц цо.

1980 шера планагІа завода коллективо хьае езаш яр 730 эзар тонн цемент, хІаьта хьаьяр 444 эзар тонн мара йц, план кхоачашъяьй 61 процент. лурчох арахийначул 25 процент кІезигагІа цемент арахийцай заводе соахка.

1980 шера декабрь бетта план кхоачашъяьяззар республикерча ялх предприяте. Царех я Грозненски дулха комбинат, Гудермесски медицински инструментий завод, «Чечингушводстрой» гІишлошъеча управлене Аргунски аьшкабетона изделей завод, Назрановски мельзавод, «Чечингушстройматериалы» яха производственни объединени.

Къахьегама овсарле лакхъяра 1980 шера план кхоачашъяьяц республикерча 11 предприяте.

АссортиментагІа продукци арахецара план кхоачашъелга Іелаш а ца деш, миччa бесса яь а план кхоачашъе гІерташ корзагІбаьнна хьувзаш моттигаш нийслу дукхача предприятей балха тІа.

Паччахьалкхен декхар тІадисар «Чечингушстройматериалы» яхача производственни объединене боллоша, цу объединене дІа да луш йисай ах миллион гарта кирпичаш.

Грозненски кога гІирс бечa фабрика коллективо планагІа йоагІачул кІезигагІа арахийцаб 264 эзар пар кога гІирс. «Консерплодоовощ» объединене коллективо — тайп-тайпарча сомийн баьцарий консерваш 33 миллион соьгІа условни банка, кондитерски фабрика коллективо — 522 тонн тайп-тайпара кондитерски изделеш.

ТІехьаьосача коллективай балха хьокхамаша дикка дохду ерригача республика къахьегама толамаш.

ДІадоладеннад керда шу. Вай социалистически паччахьалкхен летописе хоадамболлаш йола моттиг дІалоацаргья цо. Хьалхарча даькъе ер шу за парте харгІанара XXVI съезд хьасллаш дола шу, цхьайтталагІча пятилетка хьалхара шу.

«1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца йолча юкъа а СССР экономически а социальни а дегІакхувлара керттера лостамаш» яхача парте XXVI съездага йолча КПСС ЦК проекто къоастадаьд, дерригача советски халкъа санна, республикерча къахьегамхошта хьалхашко латта декхараш.

Уж декхараш толамца кхоачашде віаштІехьдаргда общественни производствон эффективности лакхъяра, къахьегама овсарле лакхъяра, хІара къахьегама участке къахьегам дика віаштІехьбаккхара чотагІа.

Кердача пятилетка хьалхарча деношка дена хІаране эффективнегІа къахьегарга, къахьегам дикагІа віаштІехьбаккхарга, дисциплина дика хилийтарга хьежжа дукха дикагІа хургда доахаш дола къахьегама толамаш.

Республикерча производственни коллективашта 1981 шера оттаь йола планаш йовкхий я, цхьабакъда уж йоагІаш а кхоачашъюлургйолаш а я, хІара предприяте, гІишлошъеча, кхыча организацей декхар да хьалхарча деношке а дика хьинаре къа а хьегаш, оттаь планаш толамца кхоачаш тІехкоачаян яр.

Парте балха тІа массаза хиннад, хург а да керттерлар халкъа йовкхо елга. Тахан из иштта хилар хьахьенхад парте эргІанарча съезда хьалха ювца оттаьча Кертерча лостамий КПСС Централни Комитета проекто.

Халкъа эша товараш арахецара планаш толамца кхоачашъяра, уж товараш дикагІа хилийтара даькъе ерригача производственни коллективашта цо тІабожабеш бола бехктоккхам боккха ба.

Шеко яц цхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера кердача къахьегача толамаца Нохч-ГІалгІай АССР къахьегамхоша Даьхе гІадъюаргхиларах.

Нохч-ГІалгІай АССР статистически управлени.

Парте XXVI съездага йола КПСС ЦК проект ювцаш

Индустриальни хьисапе

Юрта боахамерча торонех базагІа пайда эцяга оттаду парте XXVI съездага йолча «1981 — 1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегІайоаладаре керттера лостамаш» яхача КПСС ЦК проекта тІа.

ЦхьайтталагІча пятилетка керттера декхар сенах латт аьлча, из латт, маьха хьалторо дІахо лакхъеагІа Іалашдарах. Цунца дувзаденна республика коа тІарча оалхазарий боахам. хьийбай боахама сихха ондадувлача доакъоех цаІ из хиларах тарра, шортта башха-дика кхачан продукци телалургІоаш тела езаш ба. Цхьабакъда. «Птицепром» системерча цу даькъа торонех кхоачамболлаш пайда эцаш хиннабац, треста чудоагІача боахамий керттІа материально-технически база хиннаяц, комбикормаш эо хиннай. балха процессашта механизаци автоматизаци эсала хиннай. Цхьабакъда, керттера бахьан — цу даькъа терко кІезига яр.

Коа тІара оалхазараш леладу объекташ хьалъярах йолаш яраштa реконструкци яран тІаерзайир горадера а республикера а дукха гІишлошъян промышленни предприятеш. Лоаццача хана хьалъяь а яьнна болх бе йолалийтар 16 птичник.

КПСС Нохч-ГІалгІай обкомо республика Министрий Советен чакхдаьхача гІулакхаша йиш хилийтар болх бе йолча птицефабрикай низ дикка айде. республике кхы тІа а кхо птицефабрика, 2 инкубаторни станци, ПМК, централни реализа хьеелаьтта яьгІа котамаш оегилгашка хоешае. Цудухьа 1978 шера дена кхоза дукхагІа даьккхад котама дулх, фуаш 19 миллион дукхагІа гулдаьд. Паччахьалкхенга дулх фуаши доккара пхе шера план ханал хьалха кхоачашйир «Птицепром» яхача тресто. ИттлагІча пятилетка шерашка дехкад 365 миллион соьгІа фуаш, 9,8 эзар тонн котама дулх. Шера юкъера лаьрхІача гулду фуаш нийслагІча пятилеткерча 34,2 миллионагара иттлагІча пятилетке 73 миллионага кхоачаш дукхагІа хиннад; дулх — 600 тоннацара 1949 тоннага кхоачаш.

Уж толамаш, шено йоацаш, дукхагІа хила йиш йолаш дар, нагахьа санна дегІаухача птицеводства темпел республика комбикормови промышленность тІехьаьосаш хиннаецаре Халахете а, укх миссехк шера віаштта чІоагІа халонаш хьег коа тІара оалхазараш лелаечa боахамаша котамий тайпашна хьежжа а рационагІа хила ма йоагІара а дола комбикормаш ца хилар бахьан долаш.

Даькъера цхьадола дика хІамаш белгалдоахе а, тхоай балха тІара кхоачамбоацараш а гу тхона: мощностех пайда эо эцар, технологи телхаяр, дика йоаца котамаш кхабар, учети отчетности віаштІехьа ца хилар, социалистическа доалахье лоравя тІахьожам лерттІа ца лоаттабер. котамаш дукха йовр, кх. дІ. «Птицепром» яхача треста хІанз а кхоачамболлаш кІоригаш лоаттаяц колхозашта, совхозашта, республике бахача наха.

Цхьабакъда, боахамий кулгалхойн специалисташ хІанз шоай низ кхоачар деш ба уж кхоачамбоацараш дІадахара. Оаха тхоашта хьалхашка декхар оттадиьд дибийса даьнна кІоригаш 1981 шера колхозашта, совхозашта, бахача наха мел эша хилийта.

«Птицепром» яхача треста боахамаша 1981 шера бахача нахага йокха лаьрхІад дибийса даьнна 1,5 миллион кІориг, цу даькъе 250 эзар кооперативни хьисапе. Паччахьалкхенга дохкаргда 95 миллион фуъ 3,2 эзар тонн котама дулхе. Цу гІулакхо а дукха кхоачан бокхагІа хулийтаргба республике.

Коа тІара оалхазараш лелаеш дола таханара боахамаш — уж, хьалха хиннa колхозни фермаш а йоацаш, доаьхар тассара, фуаш хьагулдара, чура бІехал аракхахьара ерригача процессашта механизаци автоматизаци ль йоккхий заводаш я. Цудухьа царцара гІулакх кердача тайпара хила дезa. Халахете а, тахан тІехьа тоъаш яц технологически оборудованена эша запасной-оатхалаш, хІаьта Госкомсельхозтехнике къаьстта служба яц оборудованена ремонт еш, цудухьа сепа латташ бетташ доах оборудоване, хІаьта птичникаш 3 — 4 бутт боаккх яьсса латташ.

Дукха халонаш тІауттт котамаш чакхйоахача хана, цхьаккха дича а боахамий віаштІехьдалец дулхен комбикормовни промышленностапа норта бола бувзам тассa. Иштта уж шоайла хийраьннача латтарах кхоачаш хилац лаьрхІар.

Продовольственни программа толаме кхоачашъяр духьа Іаламде деза агропромышленни комплекса доакъошта массанена а цхьа планирование елга, доакъошта юкъера экономически бувзамаш эргадоахаш тоаделга, юртбоахама продукци яккхаре, из сий йетте лоаттаяре, дІаувзаре, чакхъяхаре гІулакх тоадаре дарна юкъе хоадда бувзамаш оттаделга хиннад «1981 — 1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегІайоалаяра керттера лостамаш» яхача КПСС ЦК проекта тІа. Оаха дизза къоабал а ду. хьал а лоац из ведомства — Птицепрома, комбикормови промышленноста, дулха промышленноста. Госкомсельхозтехника — юкъарчал доацаш дола бувзамаш пхьатарпа віаш дага а ювлаш дегІахувлилга, цудухьа предложени а ду: **«Грозпромышленни комплекс» яхача цхьан системе уж чугулйолда» аьнна.** Из дича дукхагІа а баьъахьа хет тхона XI-гІа пятилетка чакхйоалаш дулх 15 эзар тоннага кхоачадеш дукхагІа даккха. фуаш 175 миллионага кхоачадe лаьрхІа хиларах.

А. ТАХАЕВ,
«Птицепром» яхача треста керттера зоотехник.

Вахаро дІадех

ЧоагІа раьза хинна тІаийцай Нохч-ГІалгІай транспортни управлене «Грозавтотехническое обслуживание» яхача объединене Наьсарерча автомашинашта техническа тІуланкаш деча станце филиала коллективо парте XXVI съезда йола «1981 — 1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегІайоалаяра керттера лостамаш» яха КПСС ЦК проект.

Тхо раьза да проекта укх мугІарашта: «...тоае продукце дикал, наьъаш тоаделгеш дарна эша гІулакх делгеш, наькъашка машинаш лелара кхерамзлени къаьстта терхам тІа а бохийташ». Аз цу мугІарашта тІатохаргдар уж **устанавкани дІадехараш кхоачеш ца деш бола кулгалхой административни бехктохаме оалба яха дешаш.**

Дукха ба Наьсарей районе шоай доалаьа легковой автомашинаш йола къахьегамхой. «ВАЗ» яхача техстанце ремонт йора духхьал «Жигули» оалача маркех йолча автомашинашта. Кхыча маркаех йола машинаш яраш е Орджоникидзе, Нальчике, Грозне аха безаш е кхо мах а телаш частникашка уж тоайита езаш хулар.

Соахка лкелагІча феврале дена город Назране хьайийлаьй СТОА яха тха филиал. Тхоашта могар ду оаха станце бол тоабара, цхьабакъда эшаш бола специалисташ хІанз а боацаш я тха филиал, хІаьта а доккхагІа дола социалистически декхараш тІа а нийца хІара бетта 110—120 процент кхоачаш ду оаха уж.

Бакъда, районе бахача наьха автомашинашта эша дерригa гІулакхаш дулургдолаш йоккха яц тха филиал. Укхаза хила еза ерригача городе машинаш механически юлаш йола моттиг. Тха яц по-шоай доалахьара машинаш маьхах юла гІирс хьалбе моттиг. Духхьал из балхаш долаш хийр цул йистоаш бІех а деш Шолжа чу йиза езаш ба нах автомашинаш. ХІаьта бахача наха гІулакх дикагІа дар духхьа машинаш юла гІирсаш хьалдара тха филиала 500 квадратни метр лаьттa эш.

Тха филиала коллектив барт болаш хьинаре къахьегаш я. Къаьстта дика къахьег производственни мастера Евлоев Султана, автослесаря Мальсагов Султана, экспедитор склада заведующи волча Кодзоев Хаматхана, кхыбараш.

У. БУЗУРТАНОВ,
СТОА филиала воккхагІа вола мастер.

ІИЛМАНХОША — ХАЛКЪА БОАХАМА

ХІара шера лакхлу общества вахарера Іилма лоархІам. КердагІа йола техникен технологи дегІайоалаяра ларде укх Іилма фундаментальни прикладнойи проблемаш къоастаир. Цудухьа парте XXVI съездага йолча КПСС ЦК проекта тІа бІарча раздел я Іилма дегІадоаладарен технически прогресс сихъярен проблемашта хетаяь.

КПСС XXV съезд хиначул тІехьагІа Л. Н. Толстойя цІерагІча Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен университета Іилма-тохкама баш дикка чІоагІ а е инай холуш хІамаш карагІ а даьннад.

Университета ректорато, партийни комитето, кафедраша хаддаьна уйла тІаахийтай тохкамий тематика эргайоахаш тоаяра, лоархІаме Іилмана халкъбоахамен проблемаш утташ Іилма коллективаш хьейра. Іилма коллективаш віаьагІтоаьи чоте хьадар НГІАССР хІана хьакхолла низаш дегІадоаладаре хетальча Іилма конференце.

Белгалдаккха бола богІаш, да ЧИГУ чакхдбаха лоархІамегІара тохкамаш парте XXVI съездага йолча КПСС ЦК проекто уйла тІаххйтача актуальни долча керттерча лостамаш на яххара долга.

Шерра йоваш я ЧИГУ Іилманхой, историкий цІераш. ИттлагІча пятилетке тха исторкаша профессораша В. В. Виноградова, Н. П. Гриценкос, К. И. Ефанова, В. П. Крикунова, Л. Н. Колосова, доценташа З. А. Гойговас, А. И. Хасбулатова. М. Х. Багаева яздаьд СССР Іилмай Академе СССР Исторе институтен Къулбаседа-Кавказски лакхерча школа Іилма центро кулгал а деш кийчдаьча «КъаьнагІча хинашкара дена вай деношка кхаччалца долча Къулбаседа Кавказа халкъий исторе» цхьадола кортоши параграфаши. Цунца цхьана профессораша Виноградова, Ефанова, Гриценкос цу хана яздаьй актуальни темаех цхьайола монографеш.

Вай республика вахаре лоархІаме хІама хилар «Къулбаседа Кавказа халкъий исторически ихелашкара «Россе прогрессивни лоархІам» яхача темах лаьца 1979 шера октябре г. Грозне хинна Іилма конференци. Цо оттайир Къулбаседа Кавказа халкъаш, церий нохчий а гІалгІай а болаш, шоай лоІамагІа Россех дІакхета нийса. Іилман ларда тІа бехкъаь йола платформа. Конференци боккха лоархІам болаш хилар нохчийи гІалгІайи халкъаш сийлахь-доккхача эрсий халкъаца дІахо кхоталаларии вежарашка цхьоагІо хиларии.

Профессора М. П. Павловеи доцента В. А. Кан-Калики кулгалдеш лакхерча дешара педагогикан психологен даькъе тохкам беш йола коллектив Къулбаседа-Кавказски регионе керттера лоархІаш я. Университете эггара хьалха віашагІъеллай профессор М. П. Павлов председатель вола Къулбаседа-Кавказски Іилма центра лакхерча школа педагогика проблемай головной Совет. Бе а боагІаш мах беш да педагогикай психологей кафедра заведующе Кан-Калика Іилма балхаш.

Филологически факультета кафедрашка лоархІаме балхаш ду нохчийи гІалгІайи литература исторе, из хьахилара хьалха латтача эрсийи советски литературо еча дикача влияние хьакъехьа, меттай синтаксис, эрсий-нохчийи эрсий-гІалгІайи меттай параллелаш Іомаеш. Укхаза довзаш дола толамаш даьхад профессараша И. Ю. Алироева, И. А. Арсаханова, доценташа Ф. Г. Оздоевас, Н. Г. Ширшова, А. Д. Тимаева, И. А. Дахкильгова, Н. Г. Калустовас, Ю. Б. Верольске, А. О. Мальсагова, А. В. Очмана, кхычар.

ЧИГУ обществоведий Іилма разработкаех шерра пайда эц студенташта юкъара дешара школай, техникумий дешархошта юкъе дешарахетама болх беш, профтехобразоване системе. Цу балхех иштта пайда эц партийни организацеша къахьегамхошта коммунистически кхетам лучa, революционни тІема, къахьегама традицеш дегІайоалаеча, дукха къамаех дахача Къулбаседа-Кавказе халкъий доттагІали цхьана гІулакхаш леладелгеш чІоагІдеча, партийно-политически организационни болх эргабоахаш, тоабеча, бахача наьха цхьадолча даькъа юкъера дІаяхача замах юхедиса зене гІулакхаш дІадоахача.

ТІа-тІа боккхагІа лоархІам болаш хул естественни факультетий кафедраша, къаьстта физически кафедре деш дола Іилма тохкамаш. Цу кафедрай коллективаш къастаю Іилма а халкъбоахама а лоархІаме проблемаш. Мехка тайп-тайпарча министерствай йоккхийча предприятейи заказех кхоачашду боахама договораш. 1980 шера кхоачаццдь хоздоговорни балхаш ах миллион сомал дукхагІа да. Иштта, дегІаух халкъа боахаме юкъедаьхьача Іилма тохкамий эффективности дукхаяи. ТІеххьарча шерашка преподавателий цхьайолча разработкашта автори тешалаш деннад. Университето даккха лаьнад СССР ВДНХ, хІаьта тха балхахой цхьайолча экспонатанта Выставка медалаши дипломаши еннай.

ДукхагІа тохкамаш ду «Электромагнитни поляй физически биологически объекташца віаши дола бувзамаш» яхача проблемагІа. Цу тохкамашта керте латт профессор Ш. А. Алиев, воккхагІа вола преподаватель Я. В. Пантюхин доцент А. И. Касамов. Цу тохкамий боккха лоархІам ба. Іилман а боахама а даькъе.

Уйла тІайодаш да поверхностни ялени физикех химех Іомаеча тохкамаш деча группала (доцент И. У. Исраилов, В. С. Савенин, Р. Х. Дидашев, кхыбараш) карагІдаьнараш. Цар хьалъй кхочача металлически расплавай тІера свойствани чІоагІали юсташ йола шоай тайпара прибораш. Эггара хьалха оттаьй дукхакомпонентни системай тІера свойствани тахкара методаш. Корабаьб металлически системай тІарча свойствашта объемни электронни свойствашта юкъера бувзам. Из теоретически а практически а боккха лоархІам болаш да. Хьаьлча приборехи Іилма тохкамех шерра пайда эц кхыча вузашкеи мехка Іилма учреждениешкеи. ХІара шера дикагІа лелабу Іилма - тохкама болх ботаника, юкъарчен, органически, биологически химе, механика, вычислительни математика, математически анализа, физически экономически географе кафедрашка. Укхаза белгалбаха боагІа профессораш Г. Б. Пыхачев, А. В. Сергеев, доценташ А. И. Сербина, М. У. Умаров, А. Г. Мусин, В. Ф. Бокова, Т. Х. Тутушев, Р. Г. Исаев, Н. А. Рашкевич, кхыбараш. Цар кулгалдеча коллективаша Іомаду НГІАССР бальцоагІаши хьайбаши, цун Іалама ресурсаш къестаю, уж лораярех царех пайда эцарен проблемаш.

ИттлагІча пятилетке холуш дегІаенай преподавателий Іилма квалификаци. дукхагІа хиннаб Іилмай докторийи кандидатийи цІераш йола преподавателаш. Алхха 1980 шера университета балхахоша защита яьй цхьан докторски берхІ кандидатски диссертацена.

Цунца цхьала университета коллективана хьалхашка керда проблемаш латт, йолаш я пайда эцаная йола торонаш. ХІана а кІезига я хоздоговорни тохкамаш деча преподавателий процент. цхьаболча преподавателаша кхоачашъяц Іилма тохкамаш дара планаш. кхоачашъяьяц докторски диссертацешта защита яра яхе шера план.

Фундаментальни Іилма тохкамаш делга лоархІаме гІулакх хилар чоте а эцаш парте XXVI съездаге йолча КПСС ЦК проекта «Іилма дегІадоаладари технически прогресс сихъяри» яхача III-ча разделе лакхерча яхлагІча абзаца хьалхаеа предложени укх тайпара дІалаъе предложени ду аз: **«Фундаментальни Іилма тохкамаш кхоачашдари халкъбоахама декхараш къоастадари духьа лакхерча дешара заведеней Іилма потенциалах пайда эцара эффективность айе».**

Х. ИБРАГИМОВ,
Нохч-ГІалгІай госуниверситета Іилма балха проректор.

ШКОЛА ДЕКХАРАШ

1981 — 1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегІайоалаяра керттера лостамаш» яха документ дешаш къаьтта гу экономически а социальни а дегІаахара даькъе иттлагІча пятилетке вай мехко мел боккха гІа баьккхаб а 11-ча пятилетке цунна хьалхашка латта декхараш мел доккхий да а.

Шин керттера декхар лерхІ тха педагогически коллективо дешархой знанешцара безам совбаккхар, цар идейни боврам лакхбар, царна къахьегам безаш а нравственно цІена хургболаш а кхетам балар. КПСС XXVI съезда толамашца накъадахара тІаберзабаь ба укх дешара шера тхьехархой а дешархой а болх.

Парте йоккхача пропагандистски отряда викалаш шоаш хиларах тарра, хІара дешархочоа, пар дайшттен ноаношттен, юрта бахача наха пар эттара эттагІа кхетаергйолча тайпара дІайовзийт тха школа хьехархоша КПСС XXVI съезда йола парте ЦК проект. Цу документа чулоацамах нах дикагІа дІакхетабара де дезарий хьакъехьа къамаьл хилар дукха ха йоаццаш партийни собране. Школа коммунисташа рекомендаци йир «Знание» яхача общества юххьанцарча организацена юрта ерригача микроучасткашка «Коммунизм хьалъяра керда горизонташ» яхача цхьан темах беседаш елга. Уж къамаьлаш даь чакхдаьннад хІанз.

ЦхьайтталагІен шийтталагІен пятилеткаш кхоачашъяриа ювзаеннача проблемана дІадех педагогашкара дешархошта профориентаци яра бу болх тоабер. царна къахьегама навыкаш ялар. Хьехархой терках цу гІулакха тІаозаш да КПСС ЦК проекта тІера е дешаш а: **«Эргайоахаш тоае юкъерча школе къахьегама кхетам балара формаши методаши, тоабе нагахьхошта профессиональни ориентаци ялара болх».** Сона хетачох, шийса хургдар документа хоадамбеш йолча текстана юкъе беррига школьникаш хаддан за шерра общественна пайданеча балха юкъеувлаpах дола дош дахийтача.

Вайна массанена а ховш да, къахьегамцара гІулакх коммунистически хургдолаш кхетам лулга школьни мастерске, цул а дикагІа заводийи фабрикайи цехашки, промышленни предприятей участкашка, совхозий кхашка віаштІехьдаргхилар. Цудухьа дахза даргдоацаш хІама да учебни къахьегам 14—15 шерашi даьннача кхувшбоагІарий торонашка хьежжа дешар производственни къахьегамца дувзара формаш майрра лехар. Уйла е мегаргйолаш хІама да: **ахкан каникулаш йолча хайнра школьникий производственни къахьегамцара безам законакІийкаех тІа эшшта оттабергба яха дош а.** Вайна ховш ма дий ахкан замагІа номсай плантацешка цхьадола балхаш дара дешархой булгаш вай совхозашта чІоагІа эшаш хилар.

Тха район комсаш лелаяра специализаци еш я, нудухьа хІанзе а геттара яра эттад комсаш лелаю совхозаш квалифицированни болхлоша Іалашъяра дош. Районa ерригача юрташкарча школай педагогически коллективай декхар да дешархошта цу профессеш ориентаци яр. Цу тІа а де дезар да духхьал бегагІа агитаци яьй доккхий декхараш кхоачашдара тІахьийхан ца Іеш, уж **кхелета халари образоване бойрам лакхбенка хилари теркал а деш, совхозий агрономически службаша цхьала школе дешаш долла ше а школьни участка тайп-тайпарча сортех йолча вовсаца опыташ а еш берашi комсаш лелае Іомадир.** Из де йиш хургья, нагахьа санна безам а хуле школашти совхозашти юкъе барт-цхьоагІо а хуле, хІаьта иштта «Юкъарча образоване школашка дешархошта хьехар, кхетам балар. уж къахьега кийчбар дІахо эргадаьккха тоадарах» бола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета сопама чулоцам из кхоачашбе декхарийла волча цу шина а дас кхета а бойя.

Аз предложени ду «Социальни дегІаахари халкъа вахара хьал тоадари» яхача корта йоагІаш йолча пункташка ераш тІатоха аьнна. Юкъерча школе къахьегама кхетам балара формаши методаши эргаяьха тоаянза ярг па хиларахи дешархошта профессиональни ориентаци яра болх чІоагІбарахи дувзача моттиге дІахо яздe: **эргабаьккхе тоабе — школашти производственни коллективашти юкъера бувзам, производства обученеца цхьана леладу гІулакхаш.**

М. МУРГУСТОВ,
№ 12 йолча Назрание рча школа дешара даькъа заведующий.

Грозненски «Нефтехимзапчасть» завода болхлоша шерра социалистически яхь йоаржаьй парте аргIанарча XXVI съезда сийленца накъабахара. Цу яхье хьалха а латташ, шийна хьалхашка латта декхараш тIехкхоачаш дерех я токарь, коммунистически къахьегама ударник Панкова Антонина Алексеевна. Цхьаккха смена дIаяхийтац цо шийн норма 130—140 процент кхоачаш ца еш. Ишта къахьегаш йолча до эттара хьалхарчарца рапорт делар иттлагIча пятилетка задани кхоачашъярах.

Общественни балхаца а хьинаре дакъа лоай Антонина Алексеевнас. Укх шера мэттел, хьалхагIа массехказа держа хиннай на областной партийни конференце делегаталла. 1975 шера дена профсоюза обкома член йолаш хьайоагIа из.

Хьинаре къахьегаш Антонина Алексеевнас даьхача толамий лакха мах баьб. «Социалистически яхье котъяьнар» яха массехк сийлен Эвак, кхыдола дукха совгIаташ тийннад цунна.

СУРТА ТIА: токарь А. Панкова.

И. ПЛИЕВА сурт.

ТЕХНОЛОГ

БархI шу дизад Султыгова Розас Назрановски трикотажни фабрике къахьега.

— Се фабрике балха ена хьалхара денош цIаккха а дицлургдац сона, — йоах Розас. Маха шаьра баккха хацар, сменин нормаш кхоачашъяцар нагахьа долча дийнахьа мара, тегача баркъашта юкъе брак йолаш моттигаш а кийслора. Цхьабакъда, уж халонаш сона эшаюлургхиларах, сох болкъонца йола говзанча хургхиларах со шек ца йоалийташ бер лелла къахьегаш хинна йоккха опыт йола новкъостий.

Цар шийх фекна тешам боабанзар Розас. Ше болх бе йолаенна бIаь бутт боаллаше карверзайир цо хIамаш тегача мотористка говзал. Яхье хьалха латтачарца къувса а луш, цхьацца йолча хана хьалхара моттигаш яха йоласлер из. Дукхьал цхьон операцегIа болх баь Iе дага яцар Роза. ХIамаш тега цхьаккха тайпа машин йисанзар цо ца Iомаеш. Цунах кхоачамбе дага яцар къона моториcтка. Ростовски технологически техникуме заочно деша а этта из чакхъяьнихар [illegible].

Цу хана тIехьаюсаш брак йола продукци арахецаши я яхаш каст-каста ювцаш яр трикотажни фабрика. Тайп-тайпарча отделашка балха хьежабе болабелар лаьрххIа юкъера технически образовани йола специалисташ. Царца цхьана технологалла хьожайир Роза а. Цу тIулакхо чIоагIа бехктокхам тIабожабора цунна продукци дикагIа хилийтара, керда моделаш производствана юкъейоалаяра даькъе.

Шийна тIачIоагIъяйтар ше халданза хьожаш хургйола участок, массехк конвейер. Яхье ялара тIаьхьийхар технолог Барханоева Яха.

Наьха къахьегами социалистически яхья лерттIа вIаштIехьа а яьккха болх барах цар шинна а участка, еррига конвейерий коллективаша [illegible].

Трикотажни фабрике къахьега йолаенча дена ше Iоаль опыт, дикагIйола балха методаш Розас дIа ца йовийташ нагахьа саг вац цунна тIачIоагIъяьча участке. Цо доел деча участкера дукхагIбола болхлой хIара сменагIа нормаш 120—125 процент кхоачаш а еш, цхьоалагIча сортагIа продукци кийчъеш ба. Царех ба Султыгова Фатима, Караджева Дути керте латтача конвейерий болхлой.

Ше къахьегаш йолча производствах дог а лазаш, хIаранегара доагIаш дар хьадехаш йолча Розай сийду фабрика болхлоша. 1979 шера предприятерча коммунисташа шоай мугIарашка дIаийцер из. Профсоюза фабкома члена, пропагандиста декхараш кхоачащдеш хьайоагIа из. Укх деношка дукха болх бу цо хIамаш тегарашта юкъе КПСС XXVI съездага йола КПСС ЦК проект царна дIайовлийташ.

СУРТА ТIА: технологаш Р. Султыгован Я. Барханоеван.

И. ПЛИЕВА сурт.

МЕХКА ЭКОНОМИЧЕСКИ ПОТЕНЦИАЛЕ СИБАРЕГIЕНО ЛОАЦА ДАКЪА ЛАКХЛУ

СибарегIенца юваенна я XX бIаьшере чакхйоалаши XXI бIаьшере йолаеннача хана СССР экономика дегIаахара керттера перспективаш.

Цхьа Советски Союза мара яц дунен доккхийча индустриальни мехкашта юкъе экономика дегIаккувлача практически йиэза ший Iалама ресурсаш ларде лувдаш йола пачхахьалкхе. Цхьабакъда, цу ресурсий дукха а доккхагIа дола дакъа СибарегIен лаьттан ченашка да, вешта аьлча тIавакха хала йолча а нах кIезига бахача а моттигашка.

СибарегIено ше (Гаьнара Малхбоале а йоацаш) дIалоац мехка территорех 29 процент. Амма укхаза да цун кIора, мехкдаьтта, газ ресурсий 75 проц. (цу даькъе, масала, кIора запасий 90 проц., е дунен запасах ахаш — 7 триллион тонн гаргга). СибарегIа я ахалел совгIа йола гидроэнергеи промышленни хьунийн запасаш, Iаламате дунха да сийрда бесаш дола металлаш, аьшка руда, кхьйола минеральни ресурсаш.

Цхьабакъда, уж запасаш хьанкарйоалаяр этта декхар дац. Цудухьа да, тIайоагIача хана СибарегIа дегIа мишта ухаргьа якача деша даькъе специалисташа сий йола прогнозаш чIоагIа дог ураттадеш йоллаше а. хIана укх сахьате цо промышленни производстве доаца дакъа башха доккха ца хилар (10 процент гаргга, е дунен тIа — 2 процент). Буровой оборудовани комплекс 70—100 километр гаьна цхьан моттигера кхьча моттиге яхьарга бода мел цу оборудованех шийх бодар миссел ба СибарегIа хIаьпарчоа. Массанахьа а пайда кийбеш йолча техника къулбаседе, дукхагIча даькъе, цигара шелал лаш, металл киэга санна корк а лийн делх.

Цул совгIа, мехка къахьегама ресурсех шийтталагIа дакъа мара доацаш йолча СибарегIа геттара кIезига ба болхлой виз. ХIара болх бергболча шин кулга мах лакха ба, хIаьта болхлой арахьара хьатIабахкарга дахи дог а дац: вакантни моттиг 2 миллион я мехка, хIаьта СибарегIа вахка халагIа да, дилла а нах баьхача моттигашкачул.

Сибирски проекташ мальха езагIа я духьал абсолютни боарамга диллача меттел относительно а. Ер да масал. ИттлагIча пятилетке Малхбузен СибарегIара мехкдаьттагазови комплекс (Тюмень) дегIайоалаярга дихад Советски Союза 25 миллиард сом. Нагахьа санна тюменски рузкъаш мехка европейски даькъа центральни районашка хийнадаларе 2—2,5 кIезигагIа хургдар уж кераделзадарга дIадодар.

ХIаьта, нагахьа санна тадан мехка къамин дохода хIара 100 сомах башха дукхагIа-кIезигагIа доацаш 10 сом СибарегIено луш деле (1979 шера — 436 миллиард сом), капитальни вложенеех цунна кхоач даькъа хIара 100 сомах 12 сом да (1979 шера мехка дIадахар 147 миллиард сом). Къаьстта лакха да транспортага дIадодар. Мехка европейски даькъа тIа производства издержкаех 13—15 процент лоац цар, Малхбузен СибарегIа — 34 — 50 процент. Малхбоален СибарегIа — кхы а дукхагIа. Транспорта гIулакх во латт цига, цо юхадетт регион кхерпиерхаара балхаш. Укхаза эттара кийлхагIа я машинаькъийн автомагистральнийн сеть, цар а болх тармалу дукхагIа пайда эцаш бу. ХIаьта цхьа километр бIаьхха мерда автомобильни никъ буллаш хилча дIадода, масала Тюменски къулбаседе 600 — 800 эзар сом.

Лоацца аьлча, СибарегIе караерзаярга дукха хIама дIадода. Амма из экономически хиланза дарздоаца хIама да. Ишта, Малхбузен СибарегIено 15 шера дегIадоаладаьд хьалоаника мехкдаьтта шера цхьан миллионагара 315 миллион тоннага кхоачадеш. тIаккхийтта дерригга мехкдаьтта цун чотах кхийттад, цул совгIа цхьайолча мехкдаьтта районашка кIезигдешнача мехкдаьттана компенсаци а ьй.

КПСС ЦК октябрьски (1980 шера) Пленуме къамаьл деш Л. И. Брежнева ховм бир, Политбюро хьалдацай Малхбузен СибарегIен мехкдаьттан газен промышленность форсированно дегIайоалаяра йола йоккхача масштаба программа оттарах йола предложени, аьнна. Цу программах хила еза цхьайтталагIча, кхьметтел шийтталагIча а пятилеткай керттера звено.

Iилманкой а боахама балхахой а барга ба. СибарегIен экономика дегIаахара темпаш юкъера лаьрхIача СССР-чул 1,3-за лакхагIа хилча кийса кургда яхача деша.

СибарегIен мехкдаьтта доаллача моттигий масштабаша йиш хуйнйт уж караерзаяра дIахорча - стадешка хьайоаккхача бийдалга дIадодар дикка лохде. Къаьстта лоархIаме да 3200 километр йола Байкало - Амурски машинникъ бийла баларца а 1,5 миллион квадратни километр йола террито боахама даькъе кариерзае йолаярца а сибарегIен индустре дегIаахар къаьстта сихлургхилар. Цо кхы а совйоаккхаргьа региона лаьттан ченашка йоахка хIамаш хьайоахка промышленность дегIаахара худа экономически стимул.

Леонид КОРНЕЕВ,
АПН экономически обозреватель.

Халкъа эша товараш—дукхагIа

ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера халкъа эша товараш дукхагIа хилийтара де лерхIаш дар фуд вай республике аьнна дакъа хаттара жоп а луш, республика госплана председатела заместитела А. Д. Зазулинас аьлар:

— Укх шера арахецаргда 338 миллион сома мехьа товараш, соахна арахийцарел 14,6 процент дукхагIа.

Халкъа чIоагIа эша товараш арахецаш вай республике бIаь гаргга предприяти я. Царех кхоалагIа дакъа йолча предприятеша арахец культурно-бытовой гIулакхаштен коа-картен эша то[illegible].

Укх шера 32 процент дукхагIа уж товараш арахецаргда «Грознефтеоргсинтез» объединене предприятеша, «Красный молот» завода коллективо — 13 процент, «Трансмаш» завода болхлоша — 30 процент, назрановски «Электроинструмент» завода коллективо—10 процент, «Терек» объединене 18 проценти радиотехнически заводо 13 проценти.

ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера дIахо а дегIайоагIаргьа яйта промышленность. Варзкъаш тегарга 47 миллион сома мехьа, кога гIирс беча фабрико арахецаргба шин миллион совгIа пар кога гIирс, назрановски трикотажни фабрике тегаргда 8 миллион гаргга баракъа. «Терек» объединене потребителашка дIакхоачийтаргьа шин миллиони 640 эзари сома мехьа мебель.

П. ПОПОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

США. Негритянски общественноста викалий демонстраци хиннай городе Майаме (штат Флорида). Цига даьхьа лоацаш хиннараш чIоагIа духьала ба расизмана, расови дискриминацена, полицейскеша деча низашта, кийсло йоацаш йолча американски судебни системана. Демонстраци ю хиннай Майаме вахаш хинна А. Макдаффи «порядок лораераша» оакхарий хьисапе кийнача хана дена шу дузача деношка.

АП-ТАСС сурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪАШТА БОЛА МАШАР

Дунен халкъаш кердача тайпара машарга догдоахаш, из бахьан долаш дIахо къовсам лоаттабе чIоагIа лаьрхIа долаш кердача шерачу эннад. Бакъда, теркал ца деш дита йиш яц 1981 шерага кхьчар этта тIехьале йоацилга а. Дунен реакцен тIема-промышленни комплексашен низаш оарцагIдахар бахьан долаш дунен халкъашта юкъера хьал чIоагIа ирденнад. НАТО мехкашка герзаш Iоаделга чIоагIа сихдеш латт.

Ший ха чакхйоалаш латтача КIайча цIен Картера администраце шийна могар ду кхоххам кIаьдбара духьалара ший никъ чIоагIбеш вIаши гIойла йолаш СССР-ця кхыча социалистически мехкаш цен цхьана эладу гIулакхаш дохаден гIерташ. Iаьдала ше керте латташ дола тIеххьара деноаш «белгалдаьхад» по Советски Союзага ялат дохкара оттаь хинна «эмбарго» цхьаьккха цхьан шера йIаьхьярах йолча решенецен керда милитаристски бюджет кийчъярцен. «Вашингтон пост» яхача газето беча хоамах 1981 шера 1 октябре дIадолалуш долча 1982-ча финансови шера тIема кийчонга дIадохийта ахча 196,4 миллиард доллар хулача астрономически цифрашка кхоачаргда, из хул карарча шерарча ассигнованел 25 миллиард дукхагIа.

Дика уйлаш йола дукхагIбола американцаш, дунен кхыча мехкий халкъаш а санна хьадда духьала ба эламеча авантюристически наькъа. Кердача шера укх хьалхарча деношка а планета тайп-тайпарча милIнгашкара ховмаш ду тайп-тайпарча мехкашка машара тIехьа шерра болам баьрна хилара хьакъехьа. Цига дакъа лоацарий дегаш айду 1980 шера Советски Союзон кхыча социалистически мехкашен дIаккхайкаьча конструктивни инициативаша, предложенеша.

Дунен халкъашта юкъерча общественноста теркама юкъметте латт герз Iоаделга юхатохаран герзаш дIадахаран долча Варшавски Договора доакъошхой йолча пачхахьалкхений Деклараце тIа дIалаьхь долча де дезарий бIарчча комплекс. Дунен халкъашта юкъерча кхохнама кхуврчаш дIадахара эггара лаккерча боараме вIашагIкхетара хьакъехьарча социалистически мехкий предложенеша хьабелл кхоххам кIаьдбелга чIоагIдаран керда тIом ца хилийтаран бокъонца бола никъ. Дунен халкъаша хьадех ОСВ-2 яхача советско-американски договора сихагIа ратификаци елгей Европе ядерни герзашта доазув оттадара дешах дола. СССР инициативагIа дIадоладаь советско-американски къамаьлаш конструктивно дIахо хьолген.

Советски Союз укх шера а чIоагIа лаьрхIа я дунен политикерча кхерамеча авантюристически тенденцешта духьала латтен дика гIулакх. котдаккхара тIехьа къовсам лоаттабеи. Кердача шера хетадаь ше къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева аьнна: «Дерригача халкъашта машар хилар ловш да вай. Кортамукъален, низкхон, прогресса идеалашта вай тешаме хилар меттахьа даргдоацаш да. Кхохкам кIаьдбара, вIаши цхьана деладу гIулакхаш чIоагIдара цIенхашта тIехьа я Советски Союз, хIаьта цо чIоагIа «Ах» а йоах гера Iоадара, империалистически политико гIулакхаш чоалхаме дахаран конфликташ ярах».

БАКЪДАРАШ КЪАЙЛА А КХУХЬАШ ХАРЦДАРАШ ДУВЦ

ВIашагIкхийттача Штаташка юха а йоаржаьй Ирена гоньахьара доацар дуацаш йола чIоагIа кампани. Тайп-тайпарча рангех бола американски политикаш, дарна тIехьа ше-ше хьалхаяла гIерташ буржуазни пропаганда органаш а ирански революцена ший кхайкаеш я. Вашингтоне цун кулгалхоех хIанз «варвараш» сал, царна вIалла ца хезача тайпара Iоткъам бу. Картера администраци гIерт цу наькъаца фуннагIа даь а, шпионаж леладьй аьнна, Иране соцабаь бола американски заложникаш мукъабаха. Цу тайпара мIезиг-дукха а сий доацаш ше президента посте вагIар тоаде гIерташ, Картера цукха цхьана кхоачашде тигац США-ра ший антиваш хьахецарен шахо дохкъадаь дIадихьа рузкъа юхахкачийтарен хьакъехьа Ирано законагIа доагIаш хьадехараш.

Вашингтоно аьхь ца хеташ ирански кулгалхошта духьала шантаж лелаю. Цо хьакайкаду, хургйолча администраце Тегерана хьакъехьа кхы а «йоккхагIа гIожа политика» лелаергьа, яхаш. Юкъе доаладаьд эггара эсалагIа дола «советски кхерам» тIалатт яхаш Иран унзара яхара, американски диктата хьакъехьа из кIезига кIаьдагIа хилийтара доаржадаь доалар дувца къамаьлаш. Ишта, ЦРУ-царча цун бувзамашка хьежача дика вовзаш волча обозревателa Андерсона арадаьккхад «влияние сферашта Иран сяьара» хьакъехьара дош Советски Союзо дийцад, аха къамаьл. Бакъда, Иране дика ховш хила доагIа уж а вожаш пачхахьалкхенаш шоай лоIаме хилар дохаде гIертилга империалистай гIозарий оамал йолтен СССР полицена хийра долаш советски арахьарча политика принципашта тарлуш доацаш хIама долга. Дика ховш да, Иранех Персидски залива мехкийн хьакъехьарча империалистически агрессенен диктатая духьала Советски Союзо машарех кхерамзлени доктрина оттаьлга. СССР-о США-ген из гIулакх хьашт долча кхыча мехкашкен дIакхайкадаьд цу районерча пачхахьалкхений цар Iалама рузкъашта йола суверенни бокъо, цар блокех дIа ца кхетара статус езара, Персидски залива мехкашта духьала низаш доахаргдоацачин, уж духьала доахаргда яхаш кхерам тIасувсаргбоацаши, цар чурча гIулакхашта юкъе гIертаргдоацаш вIаши декхараш лаэцара хьакъехьа барт бе вай, аьнна. Ший доазонашта селла гаргга уллача цу районера гIулакхаш бе-башха ца хеташ йоаца Советски Союз цу регионерча кхыча пачхахьалкхений а санна Ирана суверенитети территориальни бIарчали лораяра тIехьа я.

Духьал из бахьан долаш советски общественность чIоагIа хьожаш я бакъдараш къайла а кхухьаш харцдараш хьалхадоахаш ВIашагIкхийтача Штаташа Иране сихха герзашца кийчъяь интервенци е гIерташ леладеча гIулакхаш доагIача тайпара юхатоха ирански халкъа могаргхиларах тешам бениа я.

САЛЬВАДОР: КЪОВСАМ АЙЛУШ ВОАГIА

Дунен халкъашта юкъерча прогрессивни общественноста теркам укх деношка Сальвадора — Центральни Америкерча дукха йоккха йоацача пачхахьалкхенна тIабийрвай. Цу мехкара халкъ гера бе а делла хьадда духьала даьннад американски монополеша деча экзашта, цар мел ялар деш царна чулаттача реакционни проамерикански хунтана.

Керда шу хьатIакхоачача хана Фарабундо Марте цIерагIча къам мукъадаккхара Фронта отрядаша хIана а дIахо толаме айлуш латта дов доладаьд. Повстанцаша хIанз тIахьожам лоаттабеш я мехкаре дикъалагIа дакъа территори. Мукъаяьхача районашка вIашагIйохкаш латт халкъа Iаьдала органаш. ТIехь-тIехьагIа шерагIа ярхаш латт Сальвадора юкейисача территоре тIа правительствана духьала выступленеш. Подпольни радиостанца арахийцача халкъага долча кхайкарал тIа белгалдаь да къам мукъадаккхара Фронт, цуй тIемен политически организацеш доал деча режима духьала массаве юкъара выступлени йолае кийча я, аьнна. Къахьегамхой кийчлуш ба революционни повстанчески низаша бу тIом хьал а доацаш массаве юкъара забастовка е.

Дерригача бакъдараша хьахьокх Сальвадора халкъа кортамукъален къовсам нердача фаза тIа баьнна хилар. Цо цIаьхха а хьахьокх Центральни Америкера империализман буржуазно-помещикий олигархен доал дара система чIоагIа эга йолаенилга а халкъа-демократически къовсам юхакъовла ца могаш айлуш боагIилга а. Бакъда, шено йоацаш да событеш хувцалла Сальвадорах Центральни Америке доал дара йола шоай бастьон лоархIаш долча США доалдеча гIозарашта лоалуш дацилга.

Американски империализма шийна мел могар ду, духьал Вашингтоне шеррача боврамех деча финансовни тIемен новкъостал бахьан долаш хIанз Iаьдала керте латташ йола сальвадорски хунта кIалхара яккха гIерташ. Духхьала тIема интервенци яра кийчо елга а сихдеш латт. Дунен кепайоазоно деча хьоамех, Панамера американски тIема базаш мехка интервенци яра йола плацдарм санна лоархI. Сальвадора военни Iаьдалаша Гватемалерчен Гондурасерчен шоай яраш санна уйлаш йолчарцара бувзамаш шерду. Интервенци кийчъяра юкъе аза я Чилен Уругваи аьттехьара диктатораш а. Вашингтоно лерхIачох сальвадорски халкъа духьаларча агрессена юкъе дакъа лоацаш американски форда пехотинцаш хила а тарлу.

ВIашагIкхийттача Штаташа ишта, хьадха дIаихача хана а санна Латински Америка мехкашта шоай доал делга карара ца далийтара, ахь ца хеташ кхыча пачхахьалкхений чурча гIулакхашта юкъе гIертара диктата никъ лаьцаб. Бакъда, цу империалистически политикана духьала латт континента тIара халкъаш шоай кхел шоаш къоастае лерхIаш хилар.

Г. ШИШКИН.
(ТАСС).

КИЕМБАЯ ЙОККХА АСБЕСТ

Хьалъеш латта Киембаевски асбестови горно-обогатительни комбинат социалистически экономически интеграце комплексни программа бокъонца кхоачашъеш латташ хилар хьагойташ дола хIама да. Цу Iаламате лоархIамеча объекта хьалхара аргIа болх бе йолаллийтай шу хьалха. ХIанз укхаза сихдаь деш латт цун шоллагIча аргIа эксплуатаце дIаялла кийчъяра балхаш.

Шера я хальхъа боахаме асбест юкъейоалаяра диапазон. Шиферни тховн трактора фрикционни, автомобила тормозни тIадоллар а электронника терьйонзоляци а, цун цIи латаш йоаца ткансни материалаш — из дерригга а асбест. Вай мехка йоккхий запасаш я цу маьхерча бийдала. Веттала, цудухьа да Киембаевски комбинатах дерригача социалистически доттагIлен низаши средствашш тIаувза сфера хилар.

Асбест чакхйоаха предприяти хьалъер Советски Союзи: СЭВ членаш долча кхыча мехкаша финансировани я ю гIишлош хьалъерашта машиний оборудоваиси цхьадола тайпаш а лоаттаду. Вай техникана уллув го йиш я укхаза польски погрузчикаши бульдозераши, болгарски электрокараш, ЧССР думпкараш, ГДР гусеничи кранаш. Румыне кхухьийт технологически оборудовани управлени яра йола радиоэлектротехнически панелаш. Советски Союзо партнераши расчеташ ергьа шийтта шера царна асбест а лоаттаеш.

ГIишло хьалъеш йоалла коллектив ший берригга низ тIабахийта къахьегаш я комбината шоллагIча аргIан объекташ 15 декабрь тIакхоачаш, йиллача ханал ит ди хьалха. Хьалъяь лхарв. ХIанзлехьа дIаеннай оата а сортировка ю а комплекс, обогатительни фабрике даь доллаш латт гIишло хьалъярен монтажни балхаш. тохкам бара йиза пийтъяьй эггара чоалханегIа йола объект — вакуум-камера.

ШоллагIа аргIа болх бе йолаллийтара доккха новкъостал даьд шерра яьржача социалистически яхьо. 300 совгIча гIишлонхочо хIанзле кхоачашъяьй шоай пхе шера заданеш. 40 гаргга бригада л шоай къахьегама графикал хьалхаювлаш.

— Ха кхоьра даькъе хоалуш бола толам бакха, — йоах «Стальмонтаж» треста гIишлонхой бригадира халкъий ДоттагIал яхача ордена кавалера Пальков Александра, — чегаьд тхона крупноблочни монтаж юкъейоалаяр бахьан долаш. ХIаьта къахьегама дисциплина лакхъяра юкъейоалаьй бригаде къахьегаме дакъа лацара коэффициент — геттара дика пайда лу гIулакх. Цу хьоккхамах тийна да болхлочун алапи, цун преме йоккхал.

Шоаш дика хилар хьахьекхад бригадирий, хьехамчий, къоначa специалистий советаша. Цига дувц къахьегам вIаштIехьбаккхара даькъера производства хьалха латта приемаши методаши юкъекхувлара дешаш, гIишлонхой захара хьалаш, кагирхой гIишло хьалъеча чуозарен уж цига болх бе соцабарен проблемаш.

Шерра баьржаб комбинат хьалъеш боахкарашта юкъе «Пхе денна йола задани — диъ дийнахьа» яхача девизагIа бола болам, хIаьта ишта «болхлой эстафета» принципагIа йола социалистически яхьа договорни система. ТIехьарча почина чулоацам укх тайпара ба: гIишлонхой бригада монтажникашцей эксплуатационникашцей договор лу шоай деш дола балхаш йиллача хана даь даха, хьадеш дола дерригга балхаш дика а деш.

Кхы кIезигагIа яржаац гIишло хьалъеча бригадин подряда метод а. Из метод юкъейоалайича бокъонца кхетадир лакха рентабельность, продукци хьалрга дIадодар. ГIишло хьалъяра балхий ритмичность яха дешаш мел маIан долаш да. Цу методагIа болх беш йолча «Киембайасбестстрой» треста № 4 йолча гIишлошъяра монтажни управлене каменщикий, плотникий, бетонщикий бригадаша дош деннад 1981 шера хьалхарча ялх бетта план КПСС XXVI съезд хьаеллаш кхоачашъе.

Киембаевски комбинато хьалха латта опыт а дуккха прогрессивни методаш а Iоальй. Укхаза ишта шерра пайда эц дукхача хIанзарча ханарча материалехи конструкцехи, юкъейоалаьй «Аккорд» яха гIишлошъяра балхашта управлени ю автоматизированни система. Цо чулоац гIишло хьалъяра календарни графикий, материально-технически ресурсий, болхлой низ объекташка дIайийсбара расчеташ яра йолча программай комплекс. «Аккорд» яхача АСУ пайда эцаро лу экономически эффект шера бIаьш эзараш сомашка кхоач.

Комбинат хьалъеш боахкараша хьаллацай «Ханал хьалха хьалъергьа, ханал хьалха караерзаергьа» яха ростовчаний почин. Цар дерна — тахан болх селханарчул дикагIа Iоаргболаш бе. Цо гIо даьд болкха толам баккха — комбинат хьалъяра балхаш чакхдоаллача дIахьачад.

ШоллагIа аргIа болх бе йолаенча Киембаевски комбината берригга низ шера 500 эзар тонн асбест луш лакхургба. ХIанз укх сахьате дерригача дунен тIа йоаккха из башха дукхагIа-кIезигагIа йоацаш чхи миллион тонн.

ЛерхIаш да, ерригача гIишлонга дIадолар пхе-ялх шера юхаметтаоттадерга аьнна. Таххане а ух СЭВ членаш долча мехкашка Оренбуржья аренашкара маьхера бийдал — Киембая дукха асбест тIайола эшалонаш.

Владимир СОКОЛОВ,
АПН корреспондент.

Моттигерча сланцеви доагоpца болх беш йола боккха дуьнен бола электростанцеш дуьнен тlа эггара хьалха Эстонски ССР хьаlьярахи карaерланрахи lилманхойн специалисташи - энергетикий группана 1980 шера lилман техникан даькъе СССР Пачхьалкхен премн енийн.

СУРТА ТlА: 1980 шера СССР Пачхьалкхен премен лауреаташ Константин Иванович Сенчугов, СССР 50 шу дизара цlерагlча Эстонски ГРЭС директор, Марк Захарович Гуткин, Эстонски ГРЭС керттера инженер (аьрдехьаръяр).

П. КУЗНЕЦОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Спорта хоамаш

РОССЕ КЪУЛБЕХЬЕН ЯХЬАШ

Академика М. Д. Миллионщикова цlерагlча мехкдаьтта института спортивни зале чакхъяьлар теннисах ловзаш Россе Къулбехьен хьалхара моттиг яккхара зlамагlеи доккхагlеи долча берий командашта юкъера яхьаш. Цига дакъа лоацаш бар Черсий - Валикхарошкахьара, Дигестанера, Къулбаседа-Хlирашкахьара, Гlалмаккхошкахьара, Нохч-Гlалгlайченера, Курскера, Орелера, Ставрополера, Краснодарскера, кхычахьара 70 гаргга вола къона теннисист. Цу яхье хьалхара моттиг Черсий-Валикхарой республикерча нагирхоша яьккхар. Шоллагlа моттиг ставропольцашка кхаьчар, кхоалагlъяр — краснодарцашка.

Командий зачетагlа Нохч-Гlалгlайченерча теннисисташа пхелагlа моттиг яьккхар.

Личий зачетагlа хиннача яхье дика аьттув баьлар Гудермесерча Замалдинов Ренатен Грозкерча дешархочун Демиденко Димайн. Цу яхье эггара дикагlа лоархlаш волча 6 теннисиста юкъебахар уж. Из толам бахьан долаш хьар бокъо яьккхай Российски Федераце хьалхара моттиг яккхара хургйолча финале дакъа лаца.

АРГlАНАРА ЯХЬ

Город Шевченко дlайолаенна волейболах йолча мехка чемпионата шоллагlа этап. Цига дакъа лоацаш я «А» класса хьалхарча группа воpхl команда: «Калев» (Таллин), «Спартак» (Петропавловск-Камчатский), «Каспий» (Шевченко), «Мотор» «Минск», «Динамо» (Ленинград), «Куроаппаратура» (Вильнюс), СКА (Одинцово) вай «Автомобилист».

Вай командо цу яхье дакъа лоацаш цу СССР спорта мастераш: В. Бойко, А. Корябле, С. Беликов, Сериков Сергей, В. Салимов, Ф. Назаренко, мастерала кандидаташ — В. Колосов, Д. Мохамед, Сериков Святослав, С. Назаренко, хьалхара разрядникаш — А. Беляйкин, Л. Калиемов.

Шоалла шиллла вlашагl-кхетар хиннад цу яхье волейболистий. Уж ловзараш чакхдаьлар иштта счеташ а йолаш: «Автомобилист» — «Каспий» — 3:1, СКА — «Куроаппаратура» — 3:0, «Динамо» — «Мотор» — 3:1, «Калев» — «Спартак» — 3:1, «Автомобилист» — «Куроаппаратура» — 2:3, «Каспий» — «Динамо» — 3:1, СКА — «Спартак» — 3:0, «Калев» — «Мотор» — 3:2.

16 январага кхаччалца дlахьоргйолаш я цу яхьа шоллагlа йола этап.

ЭГГАРА КЪОНАГIА ДОЛА СПОРТА ТАЙПА

Нохч-Гlалгlай пачхьалкхен университета спортзале шин дийнахьа дlахьош яр каратэх латаш республике хьалхара моттиг яккхара яхьаш. Ала доагlа, вай республике из тайпа яхь эггара хьалха чакхйоаккхаш хиннилга. Цига дакъа лоацаш вар 50 гаргга къона каратэист. Шо-шоай доазала категорега цига чемпиона цlерaш яьхар Е. Моисеева (55 кг, «Труд»), динамовцаша — Е. Моисеева (60), Ю. Горлова (65), Г. Колесникова (70 кг), Л. Мунаева (60 кг), «Трудовые резервы» яхача ДСО-рча В. Анциферова (75 кг). кхыбараша.

ИНСТИТУТЕРА СПАРТАКИАДА

Мехкарча мехкдаьтта институтий спартакиадана хетаяь шоай спартакиада чакхйоаккхаш ба Грознерча мехкдаьтта института студенташ. Цун яхьа юкъедоагlа борьба, бокс, йиiга атлетика, неклар, футбол, теннис, волейбол, баскетбол яха спорта тайпаш. Баскетболах ловзаш хиннача маlача наьха командашта юкъе хьалхара моттиг механически факультета студенташа яьккхай. Шоллагlа моттиг стройфака баскетболисташа, кхоалагlа — промысловикаш. Кхалнаьха командашта юкъе геофизикаш. Волейболах лайзача маlача наха командашта юкъе хьалхара моттиг механически факультетан спортсменашка кхаьчар.

А. ВЕН.

Вай вахара хьисап

СОВЕТСКИ ДЕЗАЛ ЭТНОГРАФЕГА ГIОЛЛА ХЬЕЖАЧА

66,3 миллионе дезал ба СССР, 14 процент ба царна юкъе этнически вlашагlъийна дезал. Мехка шийн къамах йоаца саг йоалаш а иштта кхыча къамахча сагага кхаьчар маьре яха а моттигаш тlа-тlа дукхагlа хулаш латтара бахьанех дувц АПН корреспондента СССР lилмай Академе Н. Н. Миклухо-Маклая цlерагlча этнографе Институте керттера заместитела исторически lилмай кандидата Л. Н. Терентьева.

— Людмила Николаевна, фу оалалургда хьога дийша моллаш шийца вaха веза саг харжара бокъонга дlалача шийн къамах йоаца саг йоалаярахи кхыча къамахча сагага маьре яхарахи?

— Малагlча къамах ва яха дош термал а ца деш валлалца шийца вахаргвола саг харжар — сага йиза бокъонаш хилар хьакьонкача хlамех цаl. Хlаьта, нагахьа санна шийн къамах йоаца саг йоалаяр а кхыча къамахча сагага маьре яхар а цу е вокх обществе аномале хьисапе лоархlаш хlама дале, цу тайпара йола общество демократически лархlа вlаштlехьадале тамаш я.

Иштта, революци хилалехьарча Россе шийн къамах йоаца саг йоалаяри кхыча къамахча сагате маьре яхари геттара кlеоага нийслуш гlуланхаш дар. Российски империе законий сводо бокъо ладаэ кераста сага кхыча диних волча сагага маьре яха. Исламо искусственни духьалехаш уттайора бусалба цахан бусалба боацараштеи юкъе, нагахьа санна саг йоалаяри маьре яхари яха дош нийсъхача Россерча иудаизмо лоархlар этно-расови вlашагlъяр.

Революци хилалехьарча хана хеташ хиннарашка даллаче, са сай дезал закона на могабечарех ба. Таханарча ден цунна чу вlашагlхкийтаб дика къамин викалаш, амма цунах саг цецвалац. Цу тайпара да, еррига адамле цхьа биологически тайпа да, цудухье «биэза йола» нахи «биэза боаца» нахи хила йиш яц яхача принципа йолча реакцех вай мехка тlеххьара хьахиннар.

— Сове ловгъестал ду вай мехка къамашта юкъера йоакъаш дlаяхара?

— Малагlча къамах ва социальни хьаралар малагlа долаш ва аьнна зоалаш пхьатара я беррига советски гражданий конституциони бокъонаш дехкараш. Образовании культурен дегlаахарон етием ловхьялевон а иштта дlайоах къамийн диний предрассудкаш.

Советски нах — якут е эрсе, черсе, латыш, башкир, гурже ва аьнна доацеш — вlошкаува вар керда общество пхьана хьалъеш хиларо. Зlамига а доишхий а къамаш вlаши гаргадахара тlо ду мехка дегlауxаш латтача миграционии процессаша. Хьалхара пятилетка йолаелча дена таханарча денга кхаччалца йолча хана городашка баха баьхнаб 60 миллион саг кердa бахархой. Кхычахьа баха ухараш керттерча дакъе бахара-бахкара тlера бола нагирхой ба. Цхьайолча йоккхий гlишлош хьалъеча моттигашка сона нийсбеннаб доккхийча а зlамигача а кхоззтьне нтт къамин викалаш.

— Фу оалалургда хьога этнографета, хьай бахьах?

— Тха, этнографий, lалаьмате боккхача мехка масштабе тамаше «лаборатория». Оашош уйла елаш: 1979 шера хиннача бахача наьха переписа даннегlа СССР-е дах 120 совгlа халкъ, доккха а зlамигa а, дукхалга диллача 400—500 сагатара (алеуты, негидальцы) 137 миллионага (эрсий) кхоачаш. Хlаьта, шерагъра шерага дукхагlа хул тахка еза материалаш.

— Миштад шийн къамах йоаца саг йоалаярий кхыча къамахча сагага маьре кхарен дешаш доазаш болча советски этнографе бахьах хьакуларaш?

— Этносоциологически тохкамий юкъарча статистически даннеши материалашен йоах: шийн къамах йоаца саг йоаланьи кхыча къамахча сагага маьре яхая моттигаш тlа-тlа дукхагlа хулеш латт беррига мехка масштабе а 15 советски республиках хlаралахьа а. Нагахьа санна башха дукха ха йоацаш а тlехьа СССР хlара иттлагlа дезал вlашагlъийна хиннабазе, хlанз уж 14 процент совгlа ба беррига дезалашта юкъе.

Тайп-тайпарча къамий викалех латтача дезалий процент эггара лакхагlа я Латвe, Казахстане, Украине: укхаза хlара пхелагlа бола дезал тайп-тайпарча къамий викалех латт.

Этнографаша белгалдоах: еррига союзни республикай городашка къамаш вlашагlъийна дезалаш дукхагlа хилар, юрташкарча моттигашкачул. Иштта, Юкъерча Азе республикай городашка къамаш вlашагlъийначa дезалий удельни доза 23,7 процентага кхаьчад. Эггара лакхагlа я цу тайпарча дезалий процент Молдаве, Украина, Белорусе городашка: 30—40 процент.

Амма йолаш я правилана юкъера яьнна моттигаш а — Карельски автономии республике тайп-тайпарча къамий викалех латта дезалаш беррига дезалашта юкъе 30 процент совгlа ба, хlаьта юрташка цу тайпара бола дезалаш городашкачул дукхагlа а ба. Цун бахьан да, Кареле хьу кийчъе беррига мехкара нах ухаш хилар.

— Новкъа йоацал-те къамаш вlашагlъара меттаж бебе хилар?

— На практически вай йолаш яц. Дерригача доккхийча а зlамигача а къамий шоай меттала деша торо яле а, шоай мотт лебойл а, цу меттала яздойя а. тайп-тайпарча къамех болча наха шоайла бувцар эрсий мотт ба. Хlаьта цо а иштта ноеъостад ду нех вlаши гаргабахара.

— Чlоагlа хулий-теш тайп-тайпарча къамех болча цlихах латта дезал?

— Цхьаболча доалол декъарча этнографаша лерхl, тайп-тайпарча къамий викалех латтача дезалий маьреи сесагеи барт тара торонаш кlезигагlа я цхьан къамаэ викалех латтачунчул аьнна. Сона хетачох, «цхьан къаман викалий» дезала я е вlашагlъийнача дезала а физиологически социологически торонаш цхьайнечул шоллагlчул дукхагlа я яхар сов къамыл да.

Хоши да, вlашагlъийна дезал хьакилара процесс атта яц. Тайп-тайпарча къамий викалех латтача дезале марая сесагин юкъера гlулакхаш цхьан тайпарча дезалашкачул дукхагlа дувзаденна да психика, традицей, хlара денначерча вахаре хулча стандартий хьакъехьарча башхалонаша. Укхаза мар а сесаг а декхарийла да шиниа а къаман обычеш, культурно-бытовой уклад лархlа.

Парадоксально дале а, вахаро техка хlама да ца!: вlашагlкхетача хана дукха духьаленаш нийслу тайп-тайпарча къамех долче марах сесаги, уж дlаихара цар хьа хул цхьайола наьха йоацача потенциала хьисапера хlама. Социологаша белгалдоах: тайп-тайпарча къамех латтача дезалашта юкъе вlашагl-къастар къаман даькъе цхьан тайпара долча дезалашка чул кlеэигагlа хулаш хилар. Цун бахьан да шийн къамах йоаца саг йоалаеши кхыча къамахча сагага маьре йоданин из гlулакх дикагlа уйла йийи, массе а оагlора хьажа а хьеже деш хилар.

— Малагlча къамах доархl дан оалеш цхьан къамих ду беpаш?

— Юридически хьакъаша оформление ю бер малагlча къамах лархlа деза яхача гlулакха цу бера ялхайтта шу даьлча, зlамига саг из вале а йоl яле а цо паспорт дlаэцаш. Къона гражданин ше декхарийла ва ше малагlча къамах хургва къоастаде — наьна е даь.

Из проблема тайп-тайпара къестаю нагирхоша. Беро малагlча къамах ше лархlа деза яха дош къоастадара влияни ю дезала гонахьарча этнически гlоаро, даьи наьнеи къамашта юкъе латтача бувзамий чlоагlало, дезала традицеша, даьи наьнеи меттаж вlаши гарга гаьна хиларо. Иштта, масала, Украина городашка дахача эрсехи украинцехи латтача дезалашка дукхагlа долча бераша украинцаш лерхl шоеx, хlаьта цу республике доацача цу тайпарча дезалий бераша эрсий лерхl шоеx.

Дуккхача къамех латтача вай пачхьалкхене Советски lаьдал латтача 60 шера хьахиннай наьха керда исторически общность — советски халкъ. Сона хетачох, хlара шин къаман викалех латтача дезало чlоагlъю из общность.

Беседа чакхъяьккхар
Наталья ВИШНЕВА-САРАФАНОВА.

УКХАЗА IОМАБУ ХОЗАЛ ЙОВЗА

Грозненски № 26 йолча профессионально - технически училища кийчбу хозала говзанчаш. Цу училищо дуккхача швея-мотористкашта, парикмахерашта, портнойшта къахьегама путевкаш еннай. Укхаза уж lомабу хозал йовза. Лакха профессиональни культура йолаш хила, шоаш та тlадилла гlулакх творчески чакхдаьха.

Цу училищана куллагдеш йола Нина Тиграновна Королева творческа, лерхlачунга кхача гlерташ, вай хавара гlулакхаш дика довзаш, шин хьонхамца кхыбараш а гlулакха тlаберзабе хоош йола саг я. Из цига балха енача хана еррига училище йиъ дешара классеи тайп-тайпарча предприятешкара аренда хьаийцача массеки мастерскеи дlаюха йийхьа яр.

Хlанз училища шийн я эшаш йола мастерскеш, чlоагlъенна материальни база.

Училищаца цхьана дегlаухар цун коллектив а. Цар дика уйла йир бе безача методически балха, белгалдир къоастаданза даргдоаца дешаш. Дика толамаш а доахаш болх беш я цу хана вlашагlъехна методически объединенеш, хlаьа цакаддаш дlаккхуxь хьайийла урокаш, цар хьахьемхад из гlулакх хьалха латтача опытеи говзалеи школа хилар.

Шоашта хьалхашка латтача декхарех уж лоархlабертхилар белгалдаьнкад хlинзле. Дукха ха йоацаш мехкараша шоай болх lомабора пробни материала тlа, тlаккха на дlакхоссар, хlаьта хlанз цар тегаш мел йола хlама йокка тикашка дlаккхуьхьийтац я.

Хьехархошта чlоагlа гlо ду цар вlашагlъеллача педагогически кабинето, цо нийса делабу хьехамчий болх, хьехархошта керда литература довзийташ дола информациони деношi чакхдоах. Училище иштта болх беш я «Миштав из вай хапара мастер-воспитатель?» яха хьехархой клуб. Из училища вахара лоархlамегlарех цхьа оагlув я. Из клуб мастерашта бокъонца культура университет а хинна дlаэттай, цо училище мел вар вlаши гаргаюу, вlаши дог-уйла хоош, шоайла безаш хургболла хьалаш хьаккхолл.

Училищо арахеца продукци еррига а хьалхарча сортах я. 1978-ча шера республика профтехобразолане системе, 1979-ча шера РСФСР профтехобразоване системе гlолла хьалхара моттигаш яьхай училищо, хlаьта парна сийнай РСФСР Министрий Советеи ВЦСПС-еи карара кара тела Цlе байрах. Иштта хьалхара моттиг яьккхай цар 1980-ча шера республике гlолла а.

Шоаш хьийга къа ца лайнилга гучадоал хьехархошта выпускникаш тайп-тайпарча участкашка болх бе дlаболабелча. Училища а шоашта хьийкарий а сий лакха лоаттадерех я Грозненски швейни производственни объединенена чуйоагlача № 3 йолча цехе болх беш йола Наиайлова Малика, производствен хьалхе лелаю В. Колоева: коммунистически къахьегама ударник, заслуженни швейник Г. Остапук, «Грозгорпарикмахерские» яхача объединенера З. Косумова, С. Аракелян, Т. Ченнева, иштта кхыбараш.

Х. АУШЕВА.

Хь. С. ОСМИЕВ

Кхелхав поэт Осмиев Сосе Хьамзат, 1939 шера денз СССР яздархой Союза член.

Хь. С. Осмиев ваьв 1909 шера Назрана районерча Тlой-Юрта. Къахьега воалавенна 1925 шера «Сердало» яхача областной газете корреспондент волаш.

1929 шера денз 1932 шерага кхаччалца РОСТА-и ТАСС-еи Къулбаседа - Кавказски бюро гlалгlай областе гlолла лаьрхха вола корреспондент хиннав.

1931—1956 шерашка Хь. С. Осмиев педагогически балха тlа хиннав. Цул тlехьагlа из — яздархой Союза литературин консультант, «Сердало» газета переводчик, литературин балхаш, бехктонхаме секретарь.

Хь. С. Осмиева литературин кхоллам 1927 шера дlаболабеннаб. Из автор ва дуккхача поэтически сборникий, прозаически книжкай, школьни учебникий. Цо отта а даьрахийнад цхьа том «Гlалгlай фольклор».

Хь. С. Осмиева перевод а яь гlалгlай меттала арахийцай А. С. Пушкина «Капитана йоl», А. М. Горьке «Нана», «Челкаш» яха а кхыйола а произведенеш.

Цун произведенеш эзаш еш вай республике йийша ца lеш, цун доазонел арахьа а.

Уж лаьай СССР дуккхача къамий меттала.

Хь. С. Осмиевга еннар «Знак Почета» яха орден, «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.» яха медаль, НГlАССР Лакхехьарча Совета Президиума сийлен грамоташ.

Гlалгlай литература бовзаш болча дикалех цаl вола, хала тlо де а нийча волаш хинна новкъост Хь. С. Осмиев массаза а тха дегашка латтаргва.

Новкъостий группа.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

13 ЯНВАРЬ

I ПРОГРАММА

[illegible]

14 ЯНВАРЬ

I ПРОГРАММА

[illegible]

19.05 — «Саги зовнах» (нохчий меттала).
19.35 — Киножурнал.
19.45 — «Объективо бехк бу».
20.00 — «Бийса даьккхала хийла шун, бераш!».
20.15 — Баскетболах кубкаш ерий кубок яккхара. Маlа нах. «Жальгирис» (Каунас) — «Синдб» (Италия). Вильнюсера передача.
20.55 — СССР Пачхьалкхен академически симфонически оркестра концерт.

...кемо» спорта Дворецера трансляция. Перерыве — «Бийса даьккхала хийла шун, бераш!».
20.30 — Хий нелох йоал СССР-а чемпионат. «Динамо» (Алма-Ата) — «Динамо» (Москва). Москвера передача.
21.00 — Москвасни пачхьалкхен симфонически оркестра концерт.
21.40 — «Занавес» кородреш». Художествени фильм.

РАДИО

13 ЯНВАРЬ.

6.40 — «Байхлой вахар». Радиогазета (нохчий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — «Ешаш а къонахарой оьзаш». Концерт (гlалгlай меттала).

8.45 — «Дунен халхьашта юкъа обозрение» (нохчий меттала).
9.30 — «Къона замеко» (гlалгlай меттала).
18.00 — Передачий программа. Хаоттанан бола хоам (эрсий меттала).
18.01 — Юнаш а парте XXVI съездага йола КПСС ЦК-а проект. (эрсий меттала).
18.15 — Бовзийт КПСС XXVI съезда делегатиш. И. З. Антипенко (нохчий меттала).
18.30 — «Хьалха латтача хьайбаш лелалераштa». Концерт (нохчий меттала).
19.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гlалгlай меттала).

Хоаттам

Тахан республике гlоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, къулбаседа - малхбоалехьара секунде 0—5 метр чlоагlа мух а хьеккаш хилен фегара температура республике —3 +2, Грозне 0 градус йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш лаьгlо лоа а делхаш, дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагlонашкахьара секунде 3—7 метр чlоагlа мух а хьенхаш хилен фегара температура буйсана —3 —8, дийнахьа —2 +3 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанца.

НГlАССР яздархой Союзо чlоагlа хала а хеташ хоам бу вовзаш вола гlалгlай яздархо

ОСМИЕВ
Сосе Хьамзат

кхалхарах, хlаьта цун дезалген таргарча нахаген кодам а бу.

«Сердало» газета редакце коллективо дуккхача шерашка «Сердало» газете болх баь

ОСМИЕВ
Сосе Хьамзат

кхалхарах хала а хеташ кодам бу цун дезалга.

ХАБАРОВСКИ КРАЙ. Смежникашца айхха бувлаш лоаттабеш болх беш я форда Ванино яхача торгови порта коллектив. Иттлагlча пятилетка шерашка планал совгlа 240 эзар тонн моахьаш чакхдаьхад укхаза, кхы тlа 914 эзар сом пайда баьб, къахьегама оасарле 1975 шера хиначунца нийсъийча 31 процент лакхъяьй.

Цхьайтталагlча пятилетке социалистически яхь эргаьккха тоае, ленинградски транспортникий, ильичевски докерий, йоккхагlъаьча хозрасчетни комплексни бригадай опыт lомае а дlайоаржае а лаьрхlад.

СУРТА ТlА: Ванино яхача порте.

В. ТАРАБАЩУКА сурт.
ТАСС фотохроника.

«КРУГОЗОРА» ЕКА ГОРИЗОНТАШ

Бетт-бетта арадувлача «Кругозор» яхача журнало дуьнна ха йоацаш белгальяьккхай шийн тайпара йола юбилей: 1980 шу чакхдоаллаш араьлинай цун шин бlоалагlа йола номер.

Вуржйтта шу хьалха хьахинна «Кругозор» юкхьаяца бlаь эзар экземпляр тираж йолаш арадувлар. Тахан массехк дийнахьа екке йоал цун еррига тираж — «Кругозора» шийн 500 эзар экземпляр а «Колобок» яхача цун берашта лаьрхlача приложене шин бlаьи ах бlаьи экземпляр а.

Журнала керттерча редактора Крючков Виктора дувц:

— Тхо гlерг шийн тайпара йола мехка оазий летопись хьае, цу е вокх материалон цу тlа вуцача сага кхелон терьам тlаэза волча газеташ а журналаш а дешача сага цунцара гlулакх пластинкага гlолла дlахо леладе торо хилийта... Хетачох, дуккхачешта сакъердане хургда дуьхьал космосера йоагlа Гагарин Юре оаз хазар е денал долча ворхl лыжникаца цхьана Къулбаседен полюсе «хилар».

Дилла журнал вийзеш волча сага цlагlарча коллекцева юкъе я, ард вай, советски поэзе дика йоккха екаш йола антологи: пластинкай оагlош тlа дlаязъяь я Евтушенко Евгене, Вознесенский Андрея, Смеляков Ярослава, Боков Виктора йийша шоай стихаш.

Каст-каста моттигаш нийслу журнала редакце оперативностах грамзаписий йоккха фирма а хьага йийзача мегаш хоза илли а долаш доза фильм экрана тlа ара ма даьлланге а радио а телевидене а гlолла оаллашехьа.

«Колобока» хозача оагlош тlа а оазаш йолча вкладкаш тlа а хул берашта дезаденнача фаьлгий, мультфильмай турпалаш. Практико хьахьоккхача тайпара «Колобок» дукха деза зlамигача ладувгlарашта, хетаргахьа. «Бийса даьккхала хийла шун, катийдаргаш» яха оlи хеза телепередача санна.

«Кругозора» 73 эзар экземпляри «Колобока» 137 эзар экземпляри бетт-бетта доазол декъарта подписчикашта кхухьийт.

Сергей АВДЕЕНКО.
(АПН).

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски ул., 92. Телефонаш: редактора — 9-24-06; редактора заместитела — 9-24-03; бехктонхама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленносте транспорте — 9-24-01; юрта бахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; письмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 9-24-06; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувла шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ00008. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 169.